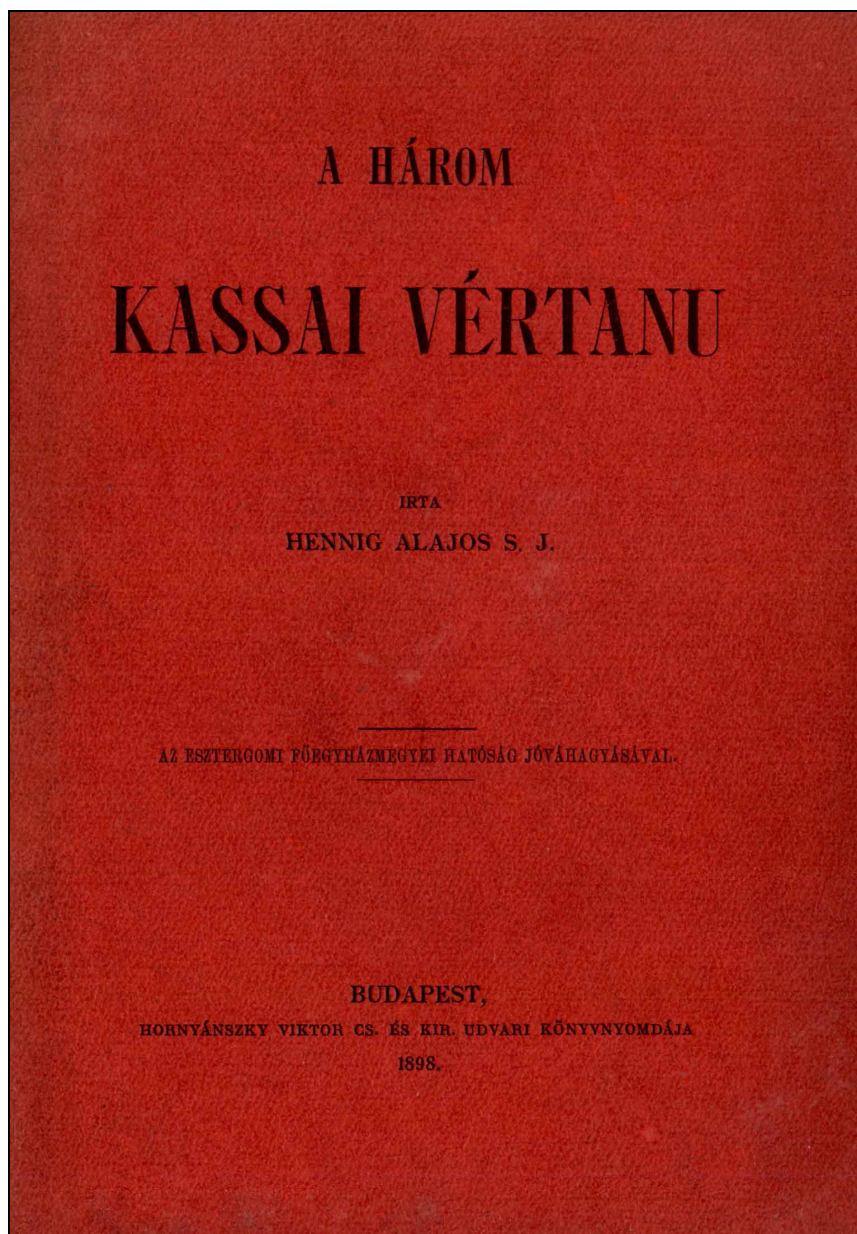

Hennig Alajos
A három kassai vértanú,
Kőrösy Márk, Pongrácz István és Grodeczky
Menyhért élete és szenvedése

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Hennig Alajos S. J.
A három kassai vértanú,
Kőrösy Márk, Pongrácz István és Grodeczky Menyhért élete és szenvedése

Az Esztergomi Főegyházmegyei Hatóság jóváhagyásával

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv az 1890-es években jelent meg Budapesten Hornyánszky Viktor cs. és kir. udvari könyvnyomdájában.

Egy-két szót a mai helyesíráshoz igazítottunk.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Előszó.....	4
1. Visszapillantás hithőseink vértanúságának idejére	4
2. Kassa állapota	5
3. Kőrösy Márk	6
4. Pongrácz István.....	10
5. Grodeczky Menyhért	15
6. Alvinczynek és Rajnernek agyarkodásai	18
7. Hithőseink állapota a fogságban	19
8. Hithőseinket kirabolják, és fenyegetve felszólítják, hogy a Kálvin-vallásra térjenek.....	21
9. Hithőseink vérengző megkínóztatása. Pongrácz kínjai	23
10. Kőrösynek és Grodeczkynek megkínóztatása és kivégeztetése.....	23
11. Pongrácznak újabbi megkínóztatása	26
12. Pongrácznak végső órái és halála	28
13. Hithőseink tetemeinek első eltemettetése	29
14. Hithőseink tetemei méltóságukat megillető temetésben részesülnek	30
15. Rendkívüli jelek s események, melyek által vértanúink megdicsőültek.....	33
16. Történetíróknak tanúskodása hithőseink vértanúságáról	36
17. Hithőseink életszentsége.....	38
18. A hithőseink boldoggá avatása céljából tett lépések.....	39
Illusztrációk.....	45

Előszó

E művecske azon dicső három egyházi férfiúnak emlékét újítja fel, kik 1619-ben Kassán a katolikus szent hitért és a hívek üdvéért vértanúi halált szenvedtek, és közönségesen kassai vértanúknak neveztetnek. Elbeszéli híven, mit a történetírás e bajnokok élete- s tevékenységéről, kegyetlen megkínóztatása- és meggyilkoltatásáról tudunkra ad, és mit e bátrak halálát követő eseményekről följegyzett. Hithőseink ezen megismertetése, kivált napjainkban, indokolt és helyénvaló, midőn egyrészt boldoggá avatásukhoz közeledünk, másrészt pedig kitartásra serkentő példájok, az elharapódzott hitközöny, hittagadás, és hitzaklatás közepette nekünk nagyon is üdvös lehet. Adja Isten, hogy e művecske a kassai vértanúkra való emlékeztetéssel olvasóiban a szent hit és a hitélet buzgalmát élessze és szilárdítsa! Ez megjelenésének egyedüli célja.

Előre, kötelességszerűen kijelentjük, hogy mindent, amit e könyvecskében felemlítünk, csak oly értelemben veszünk és vétetni kívánunk, miként érteni szokás, amik merő emberi tekintélyen alapszanak, és hogy mindent teljesen az apostoli szentszék ítéletének vetünk alá.

A szerző

1. Visszapillantás hithőseink vértanúságának idejére

Kőrösy Márk esztergomi kanonok, Pongrácz István és Grodeczky¹ Menyhért Jézustársasági atyák, hazánkra és katolikus egyházunkra nézve fölötté szomorú időben szenvedtek vértanúi halált.

A már fél évszázad előtt külföldről Magyarországra becsempészett eretnekségeknek, főképp Luther és Kálvin tanainak követői, azon ürügy alatt, hogy hitők szabad gyakorlatát kívánják kivívni, valóban pedig arra törekedvén, hogy a katolikus egyház letiprásával, felekezetőknek korlátlan uralmat szerezzenek, már hosszabb idő óta nyugtalankodtak és nyílt zendülésre készültek.

Erre 1619-ben kedvező alkalmat találtak, mikor a II. Ferdinánd császár és király ellen fellázadt cseh, morva, sziléziai és ausztriai protestánsok, szövetkezve a magyar elégületlenekkel, kérelmeik által Bethlen Gábort, Erdélynek fejedelmét, terveik fegyveres kézzel való végrehajtására megnyerték. Bethlen annál készebben állt élére a lázongóknak, mivel maga is protestáns volt, s a mellett a magyar trón után is áhítozott.

Tényleg csakhamar 40,000 főnyi hadsereget gyűjtött össze,² s ezt, Rákóczy György vezérlete alatt, 1619. augusztus hó 24-én Magyarországra indította, ujjongó öröme a kálvinistáknak, és szintoly nagy rémületére a katolikusoknak, kik, a mohácsi vész óta nagyrészt lelkipásztoroktól megfosztatva, elhagyott nyájként, hitők miatt úgy is már elég zaklatást tűrtek.

A kálvinisták mindenütt tárt karokkal fogadták Bethlen hadait, s ebben a kassaiak különösen kitüntették magukat. Ugyanis a város tanácsa értesülvén, hogy Rákóczy a hadsereggel a Tiszán átkelt, azonnal követeket küldött hozzá, azon kérelemmel, hogy jöjjön mihamarább, mert a kassaiak óhajtván várják, és készek a város átadására.

Rákóczy nagyon örvendett e meghívásnak, és a hadsereg egy részével csakhamar, vad garázdálkodással Kassa felé indult. Egyidejűleg Szécsy György is, néhány kálvinista

¹ Latinul Grodecius-nak írták, innét magyarul Grodeczky-t kezdtek írni; de mint *Balbin* alább idézett művéből, és Teschen városi levéltárában őrzött leszármazási lajstromból kitűnt, helyesebben Grodeczky-nek kell neveznünk.

² Lásd Fr. Palma „Notitia rerum hungaricarum” Tyrnaviae 1775. p. 218.

nemessel és kisebb fegyveres csapattal, Jászót rohanta meg, mindent tűzzel-vassal pusztítván, s az oda menekült egri kanonokokat kifosztván, némelyeket közülök bilincsre verve, néhányat fel is koncolva.³ Ily sors fenyegette a katolikusokat mindenfelé, ahol a lázadók csapatai megfordultak.

2. Kassa állapota

Kassa a Bethlen-féle lázadás idején már legnagyobbbrészt kálvinista volt. A csekély katolikus nyáj pár száz városi lakóból és a királyi katonai őrség egy részéből állott; a kassai hívek régóta sem saját lelkipásztorral, sem templommal nem bírtak; miután már a Bocskay-féle garázdálkodások alatt hatalomra kapott kálvinisták a katolikus templomokat mind erőszakkal elfoglalták.

Kassa 1919-ben

A dicső emlékű, épp oly jámbor, mint hősi Dóczy András, Kassa és Felső-Magyarországnak akkori királyi főparancsnoka, megszánta az elhagyatott katolikusok sorsát, és mindent elkövetett, hogy e szomorú állapotnak véget vessen.⁴ Sikerült is neki Jézus Társaságának elüljáróitól két misszionáriust megnyerni, ti. Pongrácz Istvánt a magyar és később Grodeczky Menyhértet a szláv és német ajkú hívek számára. E két lelkiatyának a királyi kúria egy részében szükséges lakást jelölt ki, és az isteni szolgálat végzésére ugyanott egy termet rendezett be kápolnának.⁵

Itt telepedett meg tehát Pongrácz 1618-ban s azonnal megkezdte az apostoli tevékenységet. A később melléje adott Grodeczky állandóan Kassán tartózkodott; Pongrácz

³ Knauz Nándor: „Magyar egyháztörténet”. Esztergom, 1870. II. köt. 188. l.

⁴ Dóczynek olajfestményű nagy képe a sárközi plébánián van (Szatmár vm.) 1741-ből. A kép aláírása: Ilmus D. Comes Andreas Dóczy Suprem. Militiae Praefec. Et Commendans Cassoviensis... icis captus a Bethlehemianis... veneno in carcere. – Fentebb pedig piros betűkkel, mint Körösi, Hoffmann és egy névtelennek képe alatt: Lauren. Virágovics pinxit. F. F Pia Liberalitas pro baccalaureatu stb. (Vö. 74. old. Hoffmannál).

⁵ „Virtus purpurata Athletarum Cassoviensium.” Tyrnaviae, 1730. p. 50.

azonban Kassa környékére is kijárt, felkeresve, bátorítva és a szentségekben részesítve az elszórtan élő, és lelki segítség nélkül nyomorgó, magyar híveket. E páterekhez szokott a velük hasonló szellemű Kőrös Márk esztergomi kanonok is szállani, valahányszor a gondjaira bízott széplaki apátság javadalmainak látogatásakor útja Kassára vezette.

Kevéssel Rákóczynak Kassához közeledése előtt történt, hogy Péchy Zsigmond, a kassai királyi kamarának főtanácsosa, üdülés céljából közeli nyaralójára kimenvén, Pongráczot is magával vitte, részint saját magának, részint családjának lelki vigasztalására. De alig pár nap múlva Péchy, üzenetek s levelek által, értesül a protestáns lázadásról, Szécsynek Jászon véghezvitt rémtetteiről, és Rákóczynak közeledéséről Kassához. Pongrácz e hírekre azonnal visszatérni készült kassai nyájához.⁶ Péchy a búcsúzót minden módon tartóztatta s kérte, hogy ne tegye ki magát ily nagy veszélynek. De Pongrácz híveinek javát szíven hordozván és saját életénél többre becsülván, semmi által sem engedé magát visszatartatni a híveihez való visszatéréstől, haladéktalanul Kassára sietett.

Ugyanekkor Kőrös is, hírét vevén a zendülők közeledésének, Széplakról Kassára sietett, hogy itt Pongrácz és Grodeczky atyákkal a híveknek lelki segítségére lehessen, és ha kell, a szent hitért életét is feláldozza.

Hőseink tehát Kassán összegyűlve, együtt várták be a történendőket, itt bátorították a híveket és egymást az előrelátható nehéz küzdelmekre, s itt szenvedték együtt iszonyú kínjaikat, és végre a vértanúi halált, melynek elbeszélése előtt azonban mindegyiküknek életrajzát kell röviden vázolnunk.⁷

3. Kőrös Márk

E kitűnő egyházi férfiú 1580-ban született Kőrösön, Horvátország városában, ahonnan neve is származik.⁸ Hírneves, előkelő, és ami fő, igen buzgó katolikus családnak sarja ő. Hagyomány szerint szülői őt a boldogságos Szűz közbenjárása által nyerték Istentől. Márk tehát Mária-gyermek volt, s annak mutatta is magát mindig, mert Isten után a legnagyobb tisztelettel viseltetett a boldogságos Szűz iránt mindenkor, és miként Mária szent nevével kezdte meg első dadogását, úgy halálánál is e név volt hallható utolsó sóhajában.

Tizenkét éves korában szülei Bécsbe küldték, hogy ott a Jézus-társaságiak vezénylete alatt további erényes nevelést nyerjen, és a gimnáziumi tanulmányokat végezze. Itt a nemes ifjúnak jeles tulajdonságai csakhamar feltűntek: távol minden könnyelműségtől, egészen a jámborságnak és tudománynak szentelte magát úgy, hogy mintaképévé lett a jó tanulónak, és hamar kiérdemelte azon kitüntetést, mely csak a tanulók színe-javát megilleti, hogy 1593-ban a boldogságos Szűz Congregációjának tagjai közé felvétellett.⁹

⁶ „Manuscripta Hevenesana”, idézve „Acta beatif. ven. Servorum Dei Marci Crisini etc. Romae, 1859. Summarii p. 6.

⁷ Vö. *A kassai három bajnokoknak, Krisinusnak, Pongrácznak és Grodecziusnak vérek bársonyával ékesített virtusok, azaz életék és halálók*. Nagyszombat, 1731. (A dedicatio után alá van írva: Szilvási István. De csak magyar fordítónak nevezi magát a dedicatio szövegében.) – Ez rendkívül érdekes munka, mert részint addig megjelent művekből dolgozott, részint „hiteles írásokkal is segítvén igyekezetünket”, mint az előszóban mondja. A művecske 16-odré, 86 oldal. Krisinus 22 oldalon leírva, Pongrácz 24 oldalon, Grodeczius csak két oldalon. Pongrácz és Grodecz képe is benn van, a szövegekben a vignetták mutatják a kínzásmódot. Mindvégig igen becses adatokat tartalmaz. (Budapest, a M. Nemzeti Múzeum könyvt.)

⁸ Litt. ann. Collegii S J. Viennen. Ms. Biblioth. palat. Vienn. Nr. 13562.

⁹ Az előbb idézett kéziratban.

Kőrösy.

Ismeretlen szerzőtől

Örvendetes fejlődésének szemtanúi, főleg nevelői, már akkor sejtették, hogy Isten e jámbor és fönnkelt szellemű tanulókat nagy célokra választotta ki.

*E műből: Saeculum Marianum Viennen. Congregationis 1686.
(A szatmári püspöki könyvtárból.)*

A gimnáziumi tanulmányok fényes végeztével Márk hazájába tért vissza, s azon hő vágygal, hogy hazáját és szent hitét az akkori ellenségek ellen fegyveres kézzel megvéddesse, egyelőre a katonai pályára lépett. Ámde Isten magasztosabb életpályát szánt neki; miért is hajlamát a katonáskodástól elvonva, forró vágyat keltett lelkében a magasabb tanulmányoknak végzésére.

E vágnak teljesítése végett, szüleinek beleegyezésével és áldásával, 1606 őszén Grácba költözött, s a Ferdinandeum című magasabb nevelőintézetbe lépve, a Jézus Társasága által gondozott egyetemen megkezdte a bölcsészeti tanulmányokat. Mint előbb Bécsben, úgy most itt is, az intézeti rendnek pontos megtartása, az előjárók iránt való tisztelet s engedelmesség, a tanulótlársak iránt tanúsított becsülés és szeretet, a tanulás és az erény gyakorlásában való ernyedetlenség által kitűnt, és nemes törekvésével elérte azt, hogy a háromévi tanfolyamnak végén, számos versenytárs közt, ő állotta meg legfényesebben a bölcsészeti doktorátusnak szigorlatait.¹⁰

Gráci tartózkodása alatt győződött meg arról, hogy Isten a papi pályára hívja, melyre, ellenállhatatlan vágytól vonzatva, teljes lélekkel el is szánta magát.

Széplak, Kassa mellett

A ház balra nagyon régi időből való; földszintes és mégis mennyezete mindenütt boltíves.

Most plébánia; egykor alighanem itt lakott Kőrösy. Az egykori kolostor a plébánia tözsomszédságában dombon állott; a magtár, mely most ott látható, talán annak egy része.

Bölcsészeti tanulmányainak befejeztével tehát Rómába sietett, s az ottani szent Apollinárról címzett Szemináriumba lépett, hol négy évig élvezte a legjobb papnevelést, és a teológiai tudomány minden ágaiban oly avatottságra tett szert, hogy a négyévi tanfolyam végén legkitűnőbb sikerrel tehette le a doktori szigorlatokat.

¹⁰ Virt. purp. pag. 17. – Lustrum V. almae matris Graecensis 1723. p. 75.

Áldozó pappá fölszenteltetvén, hazájába sietett, s itt azonnal kezdte kifejteni apostoli lángbuzgalmát, városokat, falvakat bejárván, és mindenütt az üdvösség igéit hirdetvén, az erkölcstelenséget ostromozván, a keresztény jámborságot fölélesztvén, ellenségeket kibékítvén, és mindenkit Isten dicsőítésére és saját üdvének gondozására felgyullasztván; mi által csakhamar hírneve messze elterjedt.¹¹

Kőrösy

Eredeti olajfestménye Sárközön (Szatmár vm.) a plébánián. Főt. Pály Ede plébános ismert költő figyelmeztetett rá. – A kép, írta Pály, 225 cm magas, 155 cm széles. Kőrösy Márk hatalmas sugár alak, karingben és kanonoki kis palástban, fején kerek papsipka; gyűrűs jobbját mellén tartja, baljának mutató ujját az asztalon fekvő könyvön pihenteti, melyen e szavak olvashatók: „Concio Ecclesiae fidei”. Nyakán bal felől vágás tűnik fel, melyből vércseppek hullanak gallérján át palástjára. – Előtte egy ifjú, apród-öltözetben, térdel, ki balkezeiben jókora feszületnek felső részét pihenteti, a feszület alsó vége pedig jobbjának tenyerében pihen. Ez ifjúnak nyakán jobbról van megmetszve és vérzik. – A kép alatt nagy betűkben e szavak állanak: V. Marcus Chrysinus Canon. Strigo, Et Adol. Minister in Odium fidei occisi Cassoviae. Kis betűkben pedig: Lauren. Virágovics pinxit. – Jóformán bizonyos, hogy e kép 1741-ből való. A kép ugyanis olyan nemű, mint Hoffmann és Dóczy képe; ezek pedig oly bölcséleti promóció emlékére készültek, melyet Akai 1740 és 1742 közt eszközölt, mert akkor volt Kassán a bölcsélet tanára.

Áldásos tevékenységével Pázmány Péter esztergomi érseknek figyelmét is magára vonta, ki őt saját főmegyéjébe hívta meg, hogy ott a zilált egyházi állapotok javításának szentelje

¹¹ Virt. purp. p. 18.

kitűnő adományait. Kőrösy készségesen követte a nagy főpapnak meghívását, és mint az esztergomi káptalan nagyszombati iskolájának tanára és igazgatója, a belé helyezett reménynek, bölcs és foganat dús működésével, és papi szent életével, oly fényesen felelt meg, hogy Pázmány őt egyházi tanácsának, az esztergomi főkáptalannak tagjává tette, s utóbb az ugyanazon káptalan tulajdonát képező széplaki apátsági javadalmak gondozásával bízta meg.¹²

Ez utóbbi hivatalt azon okból fogadta el örömet, mivel annak gyakorlatában sok alkalmat talált papi buzgalmának kifejtésére. Széplak és annak vidéke ugyanis szintén nagyon el volt merülve a hitújítók tévelyeibe, s a katolikus hithez ragaszkodók az eretnekek hatalmaskodása alatt nyögtek. E nyomoron készült Kőrösy lehetőleg segíteni. Valahányszor tehát Széplakra jött, hivatalos teendői mellett, az ottani népek lelki üdvének előmozdításán fáradozott. Eljárt házról-házra, felkereste a híveket, őket oktatva, vigasztalva és a katolikus hitben és jámborságban való rendületlen kitartásra buzdítva; e törekvéssel sikerült is számtalanokat megmentenie, kiket az eretnekek hitegetései már megingattak volt.¹³

Széplakról hivatalos teendői gyakrabban Kassára is vezették őt, ahol Pongrácz István és Grodeczky Menyhért Jézus-társasági atyákkal megismerkedett. Ezekkel legbensőbb barátságra lépett, és valahányszor Kassára jött, náluk szállt meg, s a velők való jámbor társalgásban új ösztönt keresett és talált a lelkek üdvének buzgó munkálására.

1619. július havában Pongrácz atyával Jézus Társasága homonnai kollégiumába rándult, részint hogy ott Szent Ignácnak ünnepét ülje, részint pedig, hogy a lelki gyakorlatok végzése által buzgalmát fölélessze.

A szentéletű Dobokay atyának vezénylete alatt végzett lelki gyakorlatok befejeztével visszatért Széplakra;¹⁴ de nem sokára, értesülvén Rákóczy hadának Kassa felé közeledtéről, maga is Kassára sietett, hogy ott, mint mondva volt, Pongrácz és Grodeczky atyákkal együtt, oltalmára lehessen a katolikus híveknek, – s ez alkalommal érte őt a vértanúi halál, melyről a következőkben lesz szó.

4. Pongrácz István

E dicső hithősünk az ősnemes Pongrácz családnak sarja. Született 1582-ben Erdélynek Alvincz nevű városkájában, mely a Báthoryak különös kedvében álló szüleinek otthona volt.

Gyermekkoráról reánk maradt kevés történeti feljegyzésekből megtudjuk, hogy már korán érett okosságot, komoly lelkületet, a nemes foglalkozásokra, és főleg a jámborság gyakorlataira élénk hajlamot tanúsított úgy, hogy környezete őt épülve csodálta, és valami nagyra temettnek tekintette: még mulatozása is fönnkelt lélekre mutatott; mert az többnyire csak arra szorítkozott, hogy egyen korú és rangjához illő társakkal katonai gyakorlatokat utánozott. Már mint kis fiú némileg őre volt a jó rendnek s erkölcsnek szülei házában; ha a cselédek valamelyikén rendetlenséget vett észre, nem hagyta szemrehányás nélkül, és midőn ily felszólalása foganatlan volt, nem nyugodott, míg szülei a kihágót maguk meg nem rótták, és rendet nem csináltak.¹⁵

Mikor a kellő fejlettséget elérte, szülei nemes neveltetés és tudományos kiképzetés végett a Jézus-társaságiaktól gondozott kolozsvári gimnáziumba adták.¹⁶ Itt a nemes jellemű ifjú rendszeret, nyájas engedelmesség, társai iránt tanúsított szíves jóság, jámborságos

¹² Uo.

¹³ Virt. purp. p. 20.

¹⁴ „Mortes illustres”, Alegambe S. J Romae 1657 titulo: P. Steph. Pongrácz et P. Melchior Grodecus

¹⁵ Virt. purp. p. 29.

¹⁶ Lassú „Magyarföldi pálmaágak”. p. 22.

buzgalom, ernyedetlen iparkodás és a tanulmányokban való fényes előmenetel által, valódi díszévé fejlődött az intézetnek, és mindig élén ragyogott a kitűnő tanulóknak.

Így, az ifjúság isteni mintaképe szerint, bölcsességben, Isten s emberek előtt kedvességben növekedvén, méltóvá lett arra, hogy Isten őt magasabb hivatás kegyében részesíté. Pongrácz ezt belső édes ösztönként érezé, mely őt mind hathatósabban arra serkenté, hogy elhagyván a hiú világot, egészen Isten dicsőítésének és a lelkek üdvének szentelje magát. E szent ösztönt mind világosabban Isten sugallatának ismervén fel, elszántan föltette magában, hogy azt, mihelyt lehet, tényleg követi, és Jézus Társaságába lép, melynek élete és hivatásszerű céljai legjobban feleltek meg hajlamainak; elhatározását szüleinek is kijelenté, kikkel azonban e miatt nagy küzdelme támadt.¹⁷

Szülei ugyanis István örömdetes fejlődését látván, azon reményben szerettek gyönyörködni, hogy e nemes sarjuk világi pályán, polcról polcra jutván, új és rendkívüli fényt szerez majd családjoknak. Elrémültek azért István említett pályaválasztásának hallatára, s minden módon arra törekedtek, hogy őt arról lebeszéljék, és világi tervezésük megvalósításának megnyerjék. E végre elérzékenyülve ostromolták fiúi érzületét, őt mindenre kérve, gondolja meg, mily fájdalmat okozna nekik, ha nagy nevű családi rangját a megvetett szerzetesi állapottal felcserélné s így őket örökre elhagyná. Legélénkebb színekkel festették ki előtte a fényes és boldog életet, melyre nemes származásánál és kitűnő tulajdonságainál fogva a világban bizton számíthat; ellenben ijesztően eléje állították a szerzetesi élet nélkülözéseit, terheit, dicstelenségét, sanyarúságát, kemény szigorát, melynek elviselése neki, a finom úri nevelésű ifjúnak, elviselhetetlen volna. Hagyjon föl tehát a szerzetesi életről való gondolatokkal. De az isteni hivatásáról meggyőződött levante mindazon rábeszélések ellenében tántoríthatatlan maradt, sőt bölcs válaszaival, melyeket a lebeszélésekre s ellenvetésekre adott, elérte azt, hogy keresztény érzelmű szülei, belátván gyermekök valódi hivatását, készen megadták neki beleegyezésüket annak követésére.¹⁸

Ilyképp minden akadály el lévén hárítva, azonnal megtette a szükséges lépéseket, hogy a Jézus Társaságába való felvételt magának kieszközölje, és midőn Bysennius Henriktől, a Társaságnak akkori tartományi főnökétől, a fölvételt szerencsésen megnyerte, késedelem nélkül Brünnebe sietett, s ott a Társaság noviciátusába lépett 1602. július hó 8-án, élete 20-ik évében.¹⁹

A noviciátusban, Krisztus követésének ez iskolájában, István mindjárt nemes lelkének egész hevével szentelte magát hivatási feladatának, a buzgó áhítatnak, az alázatos házi szolgálatoknak, az önmegtagadás- és önsanyargatásnak, a szerzetesi erények elsajátításának, kivált az Isten dicsőítésére és a lelkek üdvére irányuló szent óhajok ápolásának, – mindenben előljárójának tanácsait kikérvén, és hűen teljesítvén. Ily módon gyorsan emelkedett a Társaság követelte szerzetesi tökéletesség magaslatára, s szilárd alapját veté meg azon hősies életszentségnek, mellyel mindig fényeskedett, és amelytől áthatva, később a szent hitért és a reá bízott lelkek üdvéért készen áldozta fel életét. A kétévi próbaidő végén, 1604. július 11-én túlárado örömmel szentelte magát Istennek, az örök szegénység, tisztaság és engedelmesség szent fogadalmai által.²⁰

¹⁷ Virt. purp. p. 30.

¹⁸ Virt. purp. p. 34.

¹⁹ Jézus Társaságának 1603. névjegyzéke kéziratban a Társaság római levéltárában.

²⁰ Jézus Társaságának említett névjegyzékei.

Pongrácz.

Ismeretlen szerzőtől

Miután így tényleg szerzetessé volt felavatva, elöljárói rendeletre Prágába költözött át,²¹ hol a gimnázium legalsóbb osztályú tanulóinak oktatása s nevelése lett reá bízva, mely állásában buzgó, tapintatos és szép eredményű eljárása által a belé helyezett reménynek tökéletesen megfelelt.

1605–1607-ig Prágában a bölcsészeti tanulmányokat végezte,²² s a mellett más különböző tudományok szakmaiban bő és alapos ismereteket szerzett magának. 1607 végén Laibachba, s egy évvel később Klagenfurtba küldték elöljárói, a költészet és ékesszólás tanítására, mely két helyen épületes élete, valamint szakavatott és bölcs oktatási modora által nagy hasznára volt tanulóinak.²³

1611-ben ismét Grácba helyeztetett át a hittudományok négyévi tanfolyamának végzésére.²⁴ E pályát is szokott szent buzgalmával, és oly fényes eredménnyel futotta be, hogy tanárai őt annak végén Aquinói Szent Tamás tanainak ünnepies megvitatásán az elnöklet átengedésével tüntették ki, s mindenki azon biztos reményt táplálta felőle, hogy mint a legnagyobb teológusok egyike fog majd a legelőkelőbb tanszékeken fényeskedni; mi azonban nem volt Isten gondviselésének terveiben, melyek szerint egészen más babérok voltak számára fönntartva.

A teológiának befejeztével 1615. május havában áldozó pappá szenteltetett,²⁵ és ezután a Jézus Társaságában szokásos harmadik próbaévet végezte, mely újra a noviciátusához hasonló visszavonultságban, egészen a szerzetesi erényekben való tökéletesbülésnek, és az apostoli tevékenységre való közvetlen készületnek van szentelve.

²¹ Uo.

²² Uo.

²³ Uo.

²⁴ Grác mellett a ciszterciek reini apátságában egy terem boltívezetén is láthatók hőseink fresko-képei

²⁵ Jézus Társaságának említett névjegyzékei.

Pongrácz

*E műből: Szilvási, A kassai három bajnokok.
(Budapest, a Nemzeti Múzeum könyvtárából)*

A sokévi tanulás és megpróbáltatás után végre 1615-ben, mint jól felszerelt kész apostoli munkás, Magyarországra, a Társaság homonnai kollégiumába küldetett, két nagy jelentőségű feladattal, úgymint: hogy tanulmányi felügyelő minőségében az intézet ifjúságának oktatását s keresztény nevelését vezényelje, azonkívül pedig mint hitszónok Homonnán és ennek környékén a magyar ajkú hívek lelki üdvének szentelje magát.²⁶

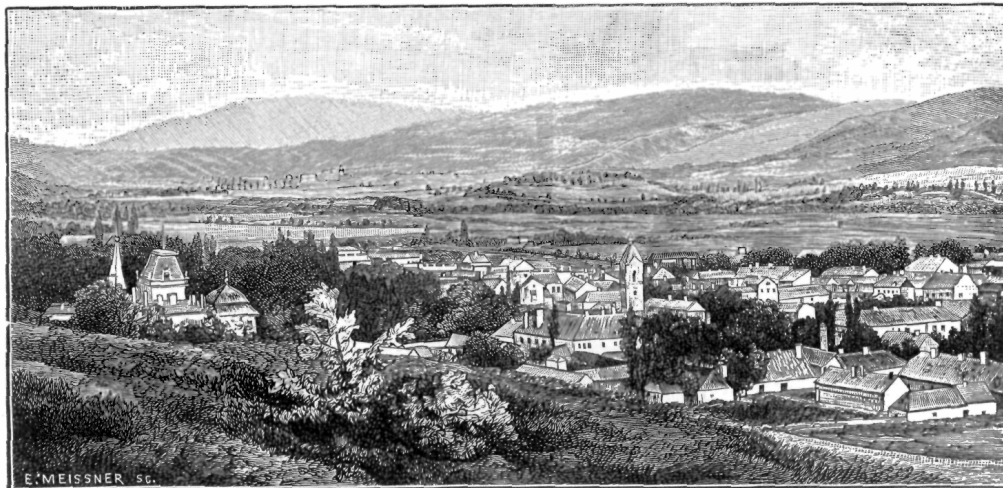

*Homonnán gróf Andrássy Aladár kastélya,
előbb némi ideig Jézus Társaságának Drugeth-féle kollégiuma.
A földszinti rész még a régi időből való*

²⁶ Jézus Társaságának említett névjegyzékei.

És munkálkodása mind a két irányban épp oly sikeres volt, mint fáradhatatlan. Meg lévén győződve a tanuló ifjúság jó nevelése és kiképzésének nagy fontosságáról, áldozatot nem kímélő törekvéssel adta magát ennek. De épp oly tevékeny buzgalmat fejtett ki a hívek lelki gondozásában is. Valahányszor csak iskolai teendői megengedték, szorgosan fölkereste Homonnán és ennek vidékén a híveket; oktatta, erősítette őket az igaz hitben és keresztény jámborságban, és mindent megtett, ami üdvök biztosítására célszerű volt. Különös gondot fordított a tévelygők megmentésére is. E szent törekvése és fáradozásai majdnem fölemésztették.

Meg is áldotta Isten ez igyekezetét, mert bárkivel is érintkezett, mindenki épült rajta, szava által mindenki megerősítve érezte magát a jóban; bármely eretnekkal értekezett, azt tévedéséről és a katolikus hitnek igazságáról meggyőzte, s általában lángbuzgalmú élete példáival, és szeretettel teljes bánásmódjával számtalanokat terelt vissza az üdvösségnek biztos ösvényére, kik a hitben vagy az erkölcsiségben hajótörést szenvedtek volt. Mily hatásosan akadályozta meg a káros hitújítás terjeszkedését, legjobban kitűnt Alvinczy Péternek, a tévelygők hírhedt nagy emberének azon panaszkodásából, hogy ameddig ez az egy Jezsuita él, sem ő, sem felekezete nyugtot nem remélhet.²⁷

Homonna tájképe

Pongrácz e sikerdús apostoli tevékenységének jó híre Kassára is elterjedt, s alkalmat adott arra, hogy Dóczy András, az egyaránt buzgó katolikus és hősi királyi hadparancsnok, a lelkiileg elárvult kassai katonák és polgárok üdvéről gondoskodván, Kassán missziói állomást alapított, s ennek fejéül éppen Pongráczot kérte ki Jézus Társaságának elöljáróitól. Ezek Dóczy óhaját készségesen teljesítették, s így Pongrácz, elöljáróinak utasítása folytán 1618-ban, társainak s a tanuló ifjúságnak, valamint a magyar híveknek nagy bánatára, Homonnától megvált, Kassára jött és missziói hivatalát elfoglalta.²⁸ Ez új helyzetében egészen a lelkesi teendőkre adhatván magát, Kassán és ennek környékén fokozott buzgalommal és erőmegfeszítéssel folytatta az előbb Homonnán kifejtett apostoli tevékenységet, lelkeket mentve és szent életre vezérelve, míglen áldást terjesztő fáradozásainak a vértanúi halál véget nem vetett.

²⁷ Virt. purp. p. 38.

²⁸ Jézus Társaságának említett névjegyzékei.

5. Grodeczky Menyhért

Isten e kitűnő szolgájának életéről is, fájdalom, csak gyéresebb feljegyzések maradtak reánk, de azok mégis elegendők kiváló szentségének földerítésére. Menyhért a lengyel eredetű, de Sziléziába átköltözött Grodeczkyek nemes családjának ivadéka, és unokája Grodeczky Jánosnak, a néhai olmützi püspöknek, Jézus Társasága brünni kollégiuma alapítójának; mely házban Menyhért is noviciátusát végezte, s amelyben Pongráczal egy évig együtt volt. Született Sziléziának Teschen nevű városában 1584-ben.²⁹ Gyermekéveit jámbor szüleinek gondos őrizete alatt ritka ártatlanságban s erényességben töltötte úgy, hogy róla is joggal állítható: „növekedett bölcsességben, és Isten s emberek előtt kedvességben”. Ily irányú lelkülete mellett nem csoda, hogy már zsöngé korában különös kedve támadt az egyházi pályára.

E hajlamot szülei örömmel látták benne s gondoskodván arról, hogy megfelelő nevelést és kiképzést biztosítsanak neki, kellő időben Jézus Társaságának bécsi gimnáziumába küldték. Itt Menyhért a jó tanulóknak minden tulajdonságai, a feddhetetlen és épületes magaviselet, a serény munkásság, és a kitűnő előmenetel által tanulótársai közt úgy kimagaslott, hogy elöljárói őt igen hamar, azaz már 1602-ben, azzal tüntették ki, hogy a boldogságos Szűz Congregatiójába fölvtették.³⁰

*E műből: Saeculum Marianum Viennen. Congregationis 1686.
(A szatmári püspöki könyvtárból.)*

²⁹ Balbin Bohusláv: Miscell. hist. regni Bohemia lib. IV. decas I. Hagiograph. Pragae, 1682. pag. 204.

³⁰ Virt. purp. p. 47.

Minél tovább haladt a gimnáziumi pályán, ártatlan és csak az örök javakra irányult szívében annál élénkebb vágy ébredezett a szerzetesi életre, mely, túlemelkedvén a világ hiú üzelmeire, és csalóka javain, egészen Isten dicsőítésének s a lelkek megmentésének van szentelve. A mindinkább fokozódó lelki vonzalmat végre Isten kegyes hívásának ismervén fel, annak mielőbbi követésére határozta el magát, és mivel a szerzetesrendek közt Jézus Társaságát tekinté annak, mely jámbor hajlamainak leginkább megfelel, a gimnáziumi tanulmányoknak elvégeztével, esengve kérte az abba való felvételt, melyet a tartományi főnök, tekintve a jó ifjúnak igazi hivatottságra valló tulajdonságait, készségesen meg is adott neki.³¹

Vágyainak e netovábbját elérvén, 1603-ban búcsút vett családjától, és mindent elhagyván, örvendezve Jézus Társasága brünni noviciátusába sietett, vigasztalódva az Úr azon biztatása által: „Ti, kik mindent elhagytatok s engem követtetek, száz annyit kaptok, és az örökéletet bírni fogjátok”.³²

Ártatlan, és mindig csak jó erkölcsben töltött előéleténél fogva, csakhamar egészen otthonosnak érezte magát a szerzetesi próbaházban, videran alkalmazkodott annak rendjéhez, és minden lelki, testi teendőihez. Fiúi nyíltsággal tárta fel lelki vezére előtt szíve minden rejtékét, s a vett elöljárói tanácsokat, intelmeket, mindenkor Isten szavaként fogadta s teljesítette. Amily buzgalommal végezte a rendes lelki gyakorlatokat, éppen olyannal serénykedett az alázatos házi szolgálatokban. Az önmehtagadásban, önsanyargatásban, s általán a tökéletességre való törekvésben oly hősiességet fejtett ki, hogy inkább visszatartásra volt szüksége, mintsem ösztönzésre. Miután így a próbaidőn át szent hivatását, és annak feladataira való kitűnő rátermettségét fényesen beigazolta, elöljárói nyugodtan engedték meg neki a szent fogadalmak letételét.

Istennel való e szent frigyének 1605-ben történt megkötése után, a brünni gimnáziumon a latin nyelvtan elemeinek tanításával bízták meg. Miután e hivatalban másodfélévig a zsöngé tanuló ifjakkal értelmi és erkölcsi művelésén áldásosán fáradozott, elöljárói a neuhausi kollégiumba küldték,³³ hogy ott, a Társaság szokása szerint az, ékesszólásnak kétévi tanfolyamát végezze. E feladatnak legjobb eredménnyel való teljesítése után, az ottani gimnázium latin tanára lett. Innen elöljárói az 1608-ik évben Prágába, a bölcsészeti tanulmányok végzésére, és ezek elvégezte után Grácba helyezték át gimnáziumi tanári minőségben, hol három évig közmegelekedésre áldásosán működött.

1612-ben ismét Prágában találjuk őt, mint a teológia hallgatóját s egyszersmind a kollégium egyházi zenekarának vezénylőjét.³⁴ Minthogy a Társaságnak azon időben még kevés cseh ajkú rendtagja volt, az elöljáróság őt, mint aki már élete 30-ik évében állott, a cseh nyelvet tökéletesen bírta, a hittudományokban elegendő képzettséggel ékeskedett, s a mellett kitűnő szónok volt, a szokottnál hamarabb, azaz 1614-ben avatta fel áldozó pappá.³⁵

Fölszenteltetése után azonnal hivatásszerű tevékenységét kezdte meg. Először is Prágában nyert működési tért. Reá bízták a Szent Vencelről címzett, s a szegény tanulók nevelésére alapított intézetnek igazgatását, mely hivatalnak terheit három évig, a legmostohább körülmények közt, hősiességgel és odaadással, de egyszersmind az intézet s a növendékek legnagyobb hasznára, viselte. E hivatala mellett a prágai kollégium birtokát képező Koppanini helység népének lelki gondozása is reá volt bízva.³⁶ Itt is életszentségének fénye, jótettei s apostoli szellemű egyházi beszédei által, az eretnekektől sokat kísértett

³¹ Jézus Társaságának említett névjegyzékei 1603-ról.

³² Uo.

³³ Jézus Társaságának említett névjegyzékei.

³⁴ Uo.

³⁵ Uo.

³⁶ Jézus Társaságának említett névjegyzékei.

híveket a legbuzgóbb katolikus hitéletre gyullasztotta. Ugyanily áldásos hatás mutatkozott a környék számos más helységében is, ahová szent beszédek tartása végett meghívták.³⁷

Grodeczky

*E műből: Szilvási, A kassai három bajnokok.
(Budapest, a Nemzeti Múzeum könyvtárából)*

Miután végre a harmadik próbaidőt is szentül átélte, elüljárói őt, mint egészen érett erényű, Isten szolgálatában minden áldozatra kész, a lelkek vezérlésében, s a tévelygéstől való megvédésben tapasztalt apostoli munkást, 1618. évi december havában Kassára küldték, Pongrácz atya mellé,³⁸ hogy ott a szláv és német ajkú hívek üdvének szentelje kitűnő papi tulajdonokkal ékeskedő életét. Hogy e küldetésének megfelelően, haladéktalanul útra kelt és még ugyanazon hóban Kassára érkezett. Itteni működése alatt elérkezett végre fogadalmi utolsó letételének ideje, melyre oly sok éven át készült. E végett a homonnai kollégiumba kellett rándulnia, hol is 1619. évi június hó 16-án a Társaság templomában a szentéletű Dobokaynak, akkori házigazgatónak kezeibe, mennyei érzelmek közt, tette le ünnepies fogadalmait,³⁹ és biztosította magának Isten különös áldását. Homonnáról nagy vigasztalódással Kassára visszatérve, csak annál lángolóbb buzgalommal folytatta lelkészi munkásságát. Épületes fellépése, és szeretettel teljes bánásmódja mindenkit megnyert úgy,

³⁷ Balbin említett művének idézett lapján.

³⁸ Jézus Társaságának említett névjegyzékei.

³⁹ Historia Collegii Homonna-Ungváriensis S. J. Ms pag. 1.

hogy nemcsak a szelídebb polgári hívek szeretve követték vezényletét, hanem még a szilaj katonák is oly tisztelettel voltak iránta, hogy egyszerű megjelenése köztök varázserőként tartotta őket vissza minden rendetlenkedéstől.⁴⁰ A hagyomány szerint, azon különös adománnyal is ékeskedett, hogy szláv előadásait a németek, és viszont német szónoklatait a szlávok is, mintha saját nyelvükön szólott volna, hallgatták és értették.⁴¹

Áldásos tevékenysége azonban csak rövid ideig tartott, mert már két hónapnak letelte után, Pongráczsal és Körösyvel együtt, szenvedett vértanúi halála véget vetett apostoli működésének.

6. Alvinczynek és Rajnernek agyarkodásai

Rákóczy György 1619-ik évi szeptember hó 3-ikának estéjén jelent meg hadseregével Kassa kapuja előtt, a városnak meghódolását és Dóczy András királyi főparancsnoknak foglyul való kiadatását követelvén.⁴² Dóczy meg nem rettent a megjelent ellenségtől, és kész volt arra, hogy inkább életét feláldozza a harcban, semhogy hitszegő gyávasággal megadja magát az ellenségnek; tiltakozott a Rákóczy követelte meghódolás ellen, és komolyan inté a város elüljáróságát és népét, hogy tántoríthatatlan maradjon köteles hűségében, törvényes királya iránt: bízzék benne, hogy ő katonáival megvédi a várost, és visszaveri az ellenséget; ami, ha rút árulás nem jó vala közbe, Dóczy hősiességének és hadviselési jártasságának sikerülhetett is. Azonban a már előre árulónak lett városi tanács – mely maga hívta meg Rákóczyt, és csak örült, hogy ez megérkezett – Dóczy felhívó szavát megvetette, sőt ennek többnyire protestáns katonaságát is elpártolásra bírta, Dóczyt pedig orvul fogollyá tette, és Rákóczynak a város kapuit megnyitotta.⁴³ Így Rákóczy kardcsapás nélkül hadával bevonult a városba, s annak urává lett. Első hőstette volt, hogy a csúf módon kezeibe játszott Dóczyt bilincsekre verette és Erdélybe Bethlennek átküldte. Ez pedig a rútul elárult hőst börtönbe vetette, melyben, általános vélemény szerint, megmérgeztetés folytán kimúlt.⁴⁴

Rákóczynak megérkeztével nagyon természetes, hogy a kálvinisták vérszemet kaptak, és csakhamar megkezdődött a kassai katolikusok, főleg hithőseink ellen, a valóban barbár eljárás, melynek a dühös gyűlölségtől égő és hírhedt Alvinczy Péter, s a vele egyérműű Rajner János, gazdag polgár és a városi tanácsnak nagybefolyású tagja, volt a főintézője.⁴⁵

Alvinczy ki akarván használni a Rákóczy bevonulása által teremtetett és az ő terveinek kedvező új helyzetet, azonnal arra serkenté Rajnert, hogy befolyásának egész súlyával odahasson, hogy a város tanácsa eszközölje ki Rákóczynál az összes katolikusok felkoncoltatását, és tisztítsa meg Kassát ezen piszoktól; így címezte ez az ember a katolikusokat. Rajner mire sem vállalkozott örömelebb, mint a borzasztó határozatnak kieszközlésére. Miért is késedelem nélkül a városi tanács gyűlésén azt indítványozta, hogy a tanács Rákóczynak az összes katolikusok legyilkoltatását ajánlja, s a maga részéről mindent elkövetett, hogy átkos indítványa határozattá legyen. A dolgot a katolikusok iránt ellenséges gyűlésen élénken meghányták, de a többség mégis túlságosan kegyetlennek találta a tervezett vérengzést, s így Rajnernek indítványát határozattá tenni nem merte; hogy azonban a

⁴⁰ Virt. purp. p. 47.

⁴¹ Academicum S. J. Collegium Cassoviense ... ex cineribus resurgens. Cassovia, 1702. p. 44.

⁴² Protocollum causer civil, et deliberationum magistratualium 1. r. civitatis Cassoviensis Ms. Archiv. Cassov. ad 22. Sept. a. 1619.

⁴³ Litterae Civitatis Cassoviensis de 21-a Jan. 1791 ad Card. Batthyány. Ms. Batthyányiana.

⁴⁴ Katona: Hist. crit. tom XXX. Buda 1794. p. 190.

⁴⁵ Kazy Franc S. J. Historia regni Hung. Tyrnaviae 1737. p. 166.

hatalmas indítványozónak is részben megfeleljen, reá állt, hogy Rákóczytól a katolikus papok kivégeztetését kell követelni.⁴⁶

Rajner nagyon sajnálta, hogy nem sikerült neki a tanácsot a teljes vérfürdőnek pártolására reá bírni, de örült, hogy legalább főőhaja teljesülését remélheti, azaz, hogy majd hithőseink elvérése legelteti szemeit, kiket a legdühösebben gyűlölt, és akiknek teljes lélekből vesztére tört.

Alvinczy és Rajner tehát Rákóczyhoz fordultak, őt felkérve, hogy, amint ezt a város tanácsa is óhajtja, a helyben tartózkodó katolikus papokat végeztesse ki.

Rákóczy, mint buzgó pártolója a protestánsoknak és bőszen üldözője a katolikusoknak, nagy érdeklődéssel fogadta a városi tanács indítványát, s igen hajlandónak mutatkozott a szörnyű tett elrendelésére, hogy a katolikusokat megfélemlítse; mégis tanácsosabbnak tartotta, előbb kísérletet tenni, vajon nem sikerülne-e, azon papokat rábeszélés, ígéretek, fenyegetések és végre kínzások által arra bírni, hogy elhagyván hitüket, Kálvin tanait fogadják el.⁴⁷ Azért elrendelte, hogy hithőseinket egyelőre lakásukon tartóztassák le s erős őrizet alatt zárják el úgy, hogy házukból ki ne mehessenek, se hozzájuk senki be ne jöhessen, de még levelezés által sem közlekedhessenek senkivel. Rákóczynak e rendelete azonnal végre is hajtott.⁴⁸ Hithőseink lakásukon elzárattak, a hatóság katonai őrseget állított fel a ház köré, és minden közlekedést a hívekkel lehetetlenné tett nekik; amit ezek kivált azért fájlaltak a legmélyebben, mert semmit sem tehettek a katolikusok vigasztalására.

Pongrácz e sajnos helyzeten segíteni akarván, társainak nevében megkérte Rákóczyt, hogy ne sújtsa őket ama kegyetlen rendeletével, ne gátolja meg őket lelkipásztori hivataluk szabad gyakorlásában, és ne fossa meg így a katolikus híveket minden lelki segítségtől. Ha van ellenök gyanúja, állítsa őket igazságos ítélőszék elé, intézzon ellenök rendes bírói vizsgálatot; hogy ők tudnak számot adni magukviseléséről, ki fogják mutatni büntelenségeket, és készek minden büntetésre, ha a bíróság valamely vétségben részeseknek találja őket. De ez igazságos kérelem hasztalan volt. A hithőseink ellen elfogult zsarnok, mit sem gondolván igazságossággal, egyszerűen fitymálta őket, s azt üzenté vissza Pongrácznak, legyen csak türelme, majd nemsokára megtudja, mi vár reá s társaira is; s így az ártatlan üldözötteknek meg kellett nyugodniok sanyarú sorsukon.⁴⁹

7. Hithőseink állapota a fogságban

Rákóczy említett rendeletének végrehajtói gondoskodtak róla, hogy a fogság hithőseinknek mennél kínosabbá váljék. E fogság három napján át éhségben kellett nyomorogniok, mivel maguknak semminemű élelmi készletük nem volt, s a tőlük teljesen elrekesztett hívek legjobb akarattal sem hozhattak nekik semmit, üldözőik pedig szándékosan hagyták őket éhezni. Midőn sanyarú fogságuk második napján, az éhségtől gyötörtetve, az öröket kérték, hogy könyörüljenek rajtuk, és legalább egy falat kenyeret hozzanak, a szívtelenek siket füllel fordultak el tőlük; végre az öröknek egyike, nem könyörületből, hanem hogy vallásos érzelmüket sértse, mivel éppen péntek volt, darab húst hozott s azt e durva szavakkal vetette eléjük: „Netek, barmok, faljátok fel ezt!” Foglyaink azt természetesen meg sem érintették és kénytelenek voltak tovább túrni az éhség kínjait. Midőn

⁴⁶ Kazy idézett művének 166. lapján – Vö. ez egész ügyben, Frankl V. Pázmány Péter és kora. Pest, 1868. I. 503. old. stb.

⁴⁷ Kazy idézett művének 166. lapján.

⁴⁸ Alegambre S. J. említett művének idézett helyén.

⁴⁹ Vásárhelyi fönt említett jelentése.

pedig még sokkal gyötrőbb szomjukban pohár vízért könyörögtek, a hitgyűlölet még azt is gúnykacaj közt megtagadta tőlök.⁵⁰

Kevéssel elzáratásuk után nálok termett Rákóczynak egy előkelő küldöttje, azon feladattal, hogy kísértse meg Kőrösyt a Kálvin vallása részére megnyerni; ki is küldőjének nevében Kőrösyt nagy barátságosan üdvözlé, s azt jelenté neki, hogy Rákóczy neki akarja adományozni az elfoglalt széplaki apátság birtokait, oly feltétel alatt, hogy Kálvin hitére térjen, és ennek megtörténtéről mihamarább Alvinczytól nyert bizonyítványt mutasson be neki.⁵¹ Ez ajánlatnak hallatára Pongrácz, még mielőtt Kőrösy felelt volna, mélyen megbotránkozva, e szavakkal fordult Rákóczy küldöttéhez: „Rákóczy ő Nagysága, úgy látszik, a gonosz lélek szerepére vállalkozott, mely az embereket Krisztustól és az üdvözítő hittől el akarja csábítani. Tartsa meg magának az elorzott, és tán még egyéb kezére kerülő igazságtalan birtokokat, de ne bántsa szent hitünket, ebben nem fog bennünket semmi által sem megtántorítani, ha kínhalált kellene is szenvednünk érte. Hagyjanak fel azért ez iránt minden sértegetéssel”.

Pongrácz és Grodeczky

Mathi. Tanner, Societas Jesu usque ad sangu. et vitae profus. militans. Praga, 1675. p. 88. (Egyetemi könyvtár, Budapest.)

Így szólt Pongrácz, Kőrösy pedig először Pongráczhoz fordulva mondá: „Hadd feleljek magam a hozzám küldött úrhoz, s adjam át üzenetemet Rákóczyhoz”. Erre a küldöthöz így szólt: „Jelentsd Rákóczy ő Nagyságának, hogy a széplaki birtokot nem foglalhatta el jogosan, az nem az övé, hanem az esztergomi főkapitáné; azzal tehát nem rendelkezhetik, azt másnak

⁵⁰ Alegambe említett művének idézett helye. – Nádasy S. J. „Annus dierum memorabilium Soc. Jesu Antverpiae 1665 ad 7. Sept. p. 148.

⁵¹ Alegambe említett művének idézett helyén. – Virt. purp. p. 23.

nem adományozhatja jogosan, s amint jogellenesen elfoglalta, úgy, ha Isten tűri, jogellenesen megtarthatja: de őt kímélje meg ajánlatával, ő ezt a leghatározottabban egyszer s mindenkorra visszautasítja; saját szent hitéhez pedig, melyet egyedül igaznak és üdvözítőnek ismer, oly tántorítatlanul ragaszkodik, hogy bármikor kész életét is feláldozni érte”.⁵² E nyilatkozatot véve Rákóczy küldöttje, udvariasan ugyan, de mégis azon figyelmeztetéssel búcsúzott el Kőrösytől, hogy lássa majd ezek után, miképp menti meg életét.

Rákóczy küldöttjének Kőrösyhez intézett azon végszava, hogy „lássa majd, miképp menti meg életét”, hithőseinket még inkább megerősíté azon sejtelemben, mely elzáratásuk első pillanatától fogva fölébredt bennök, hogy ti. az uralomra került tévelygők vesztökre törnek. Azért is, minden egyéb gondot félre téve, igazi keresztény érülettel csak azon voltak, hogy előrelátható kivégeztetésökhöz hivatásukhoz illő hősieks elszenvédésére mennél tökéletesebben elkészüljenek. E végre mostantól úgyszólván szüntelenül térden állva és égre szegzett tekintettel imádkoztak, a végső kitartás malasztjáért; majd egész életökről töredelmesen meggyóntak és kölcsönös jámbor emlékeztetésekkel bátorították egymást a szent hitért való bátor elvérzésre.⁵³

8. Hithőseinket kirabolják, és fenyegetve felszólítják, hogy a Kálvin-vallásra térjenek

Rákóczy értesülvén, miképp nyilatkoztak Pongrácz és Kőrösy az ő küldöttje előtt, hogy ti. a tőle vett ajánlatot utálattal visszautasították, a Kálvin-hitről hallani sem akarnak, és készek bármit, akár a legkínosabb halált is, szenvedni, semhogy az egyes egyedül üdvözítő katolikus hittől és az egyháztól elpártoljanak: dühödten elhatározta, hogy a legkegyetlenebb kínzások által kényszeríti őket az áttérésre, s ha ezt elérnie nem sikerül, majd halállal sújtja.

Csakugyan szeptember hó 7-én egy csapat hajdút küld hozzájuk azon szigorú meghagyással: fosszák ki őket mindenökből, és követeljék tőlök, halál fenyegetése alatt, hogy hagyják el a katolikus hitet és térjenek át Kálvin hitére.⁵⁴ A küldött vad indulatú hajdúk nagyon is készen és serényen teljesítették Rákóczy parancsait. Hithőseinkhez megérkezvén egyikök azonnal követelte a kápolna kulcsait, azt remélvén, hogy Isten e kis hajlékában nagy kincseket fognak találni, s egyúttal azt szándékozván, hogy a kápolna kifosztása által foglyainknak a szentmise végzését lehetetlenné tegyék. Pongrácz megmutatta neki a falon függő kulcsokat, őt komolyan intve, hogy a kápolna holmijában ne merjen kárt tenni, abból valamit elrontani, vagy elorozni; emlékezzék meg arról, hogy ami Istennek van szentelve, az Isten átka és büntetése nélkül nem bántható, sem el nem idegeníthető. Erre a hitehagyott zsoldos böszülten visszakiáltott Pongráczhoz: „Hallgass! gondoskodjál inkább lelkedről! A kápolnához többé semmi közöd!” Pongrácz nem rettent meg e szavakra, hanem bátran odafelelt a bárdolatlan embernek: „Hadd reám lelkem ügyét, az az én dolgom, te pedig tartsd magad ahhoz, amire intettelek”.⁵⁵ Pongrácz erélyes felszólalása Isten szentélyének megtámadása ellen, fájdalom, foganatlan maradt. A garázda hajdúk berohantak a kápolnába, s mindent átkutatva, az istentisztelethez tartozó szereket, ruhaneműeket stb. mind elfoglalták. A kápolnának szentségtörő kirablása után a hajdúk, Szegedi Mihállyal élükön, hozzá fogtak foglyaink lakásának kifosztásához, egyúttal nagy pénzösszeget követelvén tőlök, ha hogy életöket megmenteni kívánják. E követelésre Pongrácz és Grodeczky szegényes ruházatukat,

⁵² Alegambe idézett műve s cikke. – Initia Cassoviensis Societatis Jesu. Cassovia 1741. p. 110 ss. – Cassovia vetus et Nova. Cassoviae 1732 p. 93 ss.

⁵³ Hithőseink boldoggáavatási tárgyalásának aktái. Summarium. Romae 1859 pag. 23.

⁵⁴ Alegambe idézett műve.

⁵⁵ Ugyanott és Virt. purp. p. 41.

pár könyvüket s irataikat előmutatván, kijelentek a poroszlóknak, hogy ők, mint szegény szerzetesek, semmivel sem bírnak, nem is adhatnak semmit. Kőrösy ugyan ígért nekik bizonyos összeget, de e pillanatban pénz nem lévén nála, ő sem elégíthette ki az erőszakos zsarolók követelését.⁵⁶ Ezek azonban nem hittek hithőseink szavának, hanem gyanakodván, hogy a pénzt csak elrejtették, mind dühösebben zaklatták őket, hogy hozzák elő pénzöket, és fizessék le a kikötött összeget, különben meg kell halniok. Hithőseink megmaradtak adott s a valóságnak megfelelő kijelentésük mellett, és midőn erre a bakók ismétlék, hogy tehát halál fiai lesznek, Pongrácz ama kérdést intézte hozzájuk, hogy hát miért kellene nekik halállal bünhődniük? A bakók csak azt felelték: „Mivel pápisták vagytok!”⁵⁷, nyilvánvalóvá tevén e szavakkal, hogy foglyaikat éppen és egyedül a szent hit miatt zaklatják. Annak hallatára, hogy szent hitők miatt kell meghalniuk, Pongrácz hangosan kiáltá: „E címen ugyan örvendve megyünk a halálba!” S midőn a bakók mind dühösebben követelték tőlök az áttérést a kálvinistaságra, Szegedi Mihály csapatvezető e kiáltással förmedt rajok: „Térjete át, különben felkoncolunk benneteket!” Hithőseink egész bátorsággal válaszolták, hogy e csúf árusításra ugyan senki és semmi sem lesz képes őket reábírní; szent hitökért, mint már kijelentették, készek minden kínnak és a halálnak is elszenvedésére; s Pongrácz ennek bizonyító jeléül azonnal oda nyujtá Szegedinek saját nyakát a halálos csapásnak elfogadására.⁵⁸ – Szegedi nem csapott le kardjával, de csakhamar bekövetkezett az, mi sokkal borzasztóbb, mint a rögtöni halál.

Kőrösy, Pongrácz, Grodeczky

Kép e műből: Corn. Hazart, Kirchen-Geschichte. Wien, 1701.

Der dritte Theil, erster Abschnitt. p. 160.

(Budapest, a Nemzeti Múzeum könyvtárából.)

⁵⁶ Ugyanott.

⁵⁷ Alegambe idézett műve és cikke.

⁵⁸ Nádasy említett művének idézett helyén.

9. Hithőseink vérengző megkínóztatása. Pongrácz kínjai

Rákóczy arról értesülvé, hogy hithőseink ellen eddig használt fogásai mind eredménytelenek, még ugyanaz nap újabban kis csapat hajdút küldött hozzájuk, keményen megparancsolván nekik, hogy a legkegyetlenebb kínzások alkalmazása által bírják őket reá hitők megtagadására, és a Kálvin-vallás elfogadására, s ha a kínzással sem érnek cél, koncolják fel őket. A hajdú- vagyis inkább hóhércsaphoz Alvinczy, Rajner és Rákóczynak néhány előkelő pártosa is csatlakozott, részint hogy a kínzókat az ádáz kegyetlenkedésre bátorítsák, részint hogy a kínzottak gyötrelmein s esetleg kivégzésén szemőket legeltethessék.

Mikor a buzogányokkal, kardokkal és puskákkal fölfegyverkezett hajdúk hithőseink lakásához megérkeztek és nagy dörömböléssel bebocsátást követeltek, Pongrácz a belső szobából kijött, és megnyitotta nekik az előszobának ajtaját. A csapat vezetője legott a szoba küszöbénél szitkozódás közt vas buzogánnyal oly ütést mért Pongrácz mellére, hogy ez rögtön ájultan összerogyott.⁵⁹ Az egymásután berohanó dühödt hajdúk most oly féktelen kegyetlenkedést kezdtek űzni, minő vademberektől is alig várható.

Mihelyt Pongrácz megint magához jött, és felemelkedett, a hóhérok reá ordítottak, hogy térjen át Kálvin vallására! és azon határozott feleletére, hogy ezt soha semmi áron sem fogja megtenni, és kész mindenre inkább, semhogy szent hitét elhagyja, iszonyú szitkok s átkok közt megragadták, ruháit letépték, kezeit hátra kötötték, ütötték és sebeket ejtettek rajta, ahol csak érték; ismét földre terítették, lábbal tiporták. De ez még kevés gyönyörűséget okozott a kínzóknak; székre ültették tehát, és fejét körülfont szíjjal úgy összeszorították, hogy halántékai repedeztek s szemei helyükből kiszorultak; majd megint csúf szemtelenséggel s barbársággal megcsonkították,⁶⁰ azután kezein a szoba gerendájára felkötötték s oldalait égő fáklyákkal úgy perzselték, hogy e helyeken a test bőre felpattant s bordáin át belei kilátszottak. E rémületes garázdálkodás közt a szívtelen bakók folytonos átkozással ordítottak a kínzottra, hogy tagadja meg a katolikus hitet, és legyen kálvinistává, különben véget vetnek életének. De Pongrácz utálattal elfordulván ez istenkáromló követelésöktől, sziklaszilárdan tűrt, imádkozott, és hajthatatlan maradt.⁶¹

10. Kőrösynek és Grodeczkynek megkínóztatása és kivégeztetése

A vérben fekvő Pongráczytól a bakók berohantak a második szobába, hogy Kőrösyvel és Grodeczkyval is éreztessék ádáz kegyetlenségöket. Kőrösyre rátámadva szintén parancsolólag követelték, hogy térjen át a kálvinisták felekezetére; visszautasító felelete folytán őt is hasonlóan, mint előbb Pongráczyt, lerántva róla ruháját, megkötözték, buzogánnyal ütötték, karddal vagdalták, földre sújtották, megcsonkították, fáklyákkal égették, majd megint, belefáradván a kínzás munkájába, és szánakozást színelve, intették, hogy sajnálja meg önmagát, ne kényszerítse őket csökönösségével a végsőre, fogadja szavukat, legyen kálvinistává, s azonnal felhagynak minden bántalommal, sőt nagy javakkal, méltósággal boldogítják őt. De Kőrösy, e gonosz ajánlatokat megvetvén, imafohászokkal

⁵⁹ Nádasy „Annus dierum etc.” idézett helyén. – „Initia Cassoviensis Soc. Jesu” és „Cassovia vetus et nova” idézett helyein.

⁶⁰ Virt. purp. p. 41. – Initia Cassov. Soc. Jesu idézett helyén.

⁶¹ Virt. purp. p. 44. – Manuscripta Hevenesiana a boldoggáavatási aktákban idézve.

erősíté magát a további kínok erényes elviselésére.⁶² És midőn a bakók szemrehányólag kérdezték, hogy magyar létére miért nem tart velők, a magyar hitűekkel (azaz a kálvinistákkal), kik a haza javáért küzdenek, és miért dolgozik inkább ellenök? Azt felelé nekik, hogy ő soha sincs azok ellen, kik a haza javát keresik, sőt mindenkor azokkal tart és érez.

Pongrácz e szavakat áthallván, megijedt, s attól tartott, hogy Kőrösy kínjai közt talán ingadozni kezd, azért, saját fájdalmait feledve, végerőlkődéssel átkiált hozzá: „Kőrösy főtisztelendő úr, távol legyen magától, hogy ezen emberekkel tartva, Krisztus zászlajától elpártoljon, és, e mulandó élet megmentéséért, a szent hitnek árulójává legyen!”⁶³

Kőrösy

Szamaróczy nagy becsű és ritka művéből:

Academicum Societatis Jesu collegium cassoviense Cassoviae 1702.

(A budapesti egyetemi könyvtárból.)

Kőrösy észrevevén Pongrácznak aggodalmát, visszakiáltva felelé neki: „Ne féltsen engem, kedves Páter! én cseppet sem csüggedek, sem nem ingadozom, hanem el vagyok teljesen határozva, minden kinnak és a halálnak is kész elfogadására, a szent hitért! Szavaimmal csak azt akartam mondani, hogy azokkal tartok, kik a hazának igazi javát keresik”. Alighogy Kőrösy e hőslélkü nyilatkozatát befejezte, a Rajner- és Alvincytől felusztott hóhérok neki rohantak, és fejét levágták.⁶⁴

⁶² Virt. purp. p. 42. – Hevenesy említett kéziratai.

⁶³ Az idézett művek egyhangúlag.

⁶⁴ Ft. Köhalmi József főgimnáziumi igazgató szívességéből megkaptuk Kőrösy azon régi olajfestménye fényképét, mely a nagyszombati konviktus kormányzója szobájában van. Az eredeti kép nagyon érdekes; kora nem határozható meg: egy műértő Mányoky vagy Kupeczky művének tartja; sokszor van átjavítva és lakkozva. Sajnos, hogy nyomásra alkalmas másolatát nem bírtuk már előállíttatni.

Grodeczky

Szamaróczy nagy becsű és ritka művéből:

Academicum Societatis Jesu collegium cassoviense. Cassoviae 1702.

– A budapesti egyetemi könyvtárból.

Most Grodeczkyre került a sor, ki eddig csendesesen imádkozva készült mindazon barbár kínzások hősie elviselésére, melyekben Pongrácz és Körösy, szeme láttára, oly szent kitartást tanúsított. A hóhérok őt is mindjárt azon követelésökkel zaklatták, hogy térjen át a kálvinista vallásra; neki is ez esetre nagy javakat és kitüntetésekkel ígértek, egyúttal kijelentvén neki, hogy ha vonakodik e követelést teljesíteni, legkínosabb halállal sújtják. De a szentéletű hithős ígéreteiket és fenyegetéseiket egyaránt megvetvén, kijelenté, hogy ő szent hitéért él-hal, s azt semmiért e világon el nem hagyja, kínozzák bár őt tetszésök szerint, ez eltökélését sohasem fogják megrendíteni. E határozott kijelentése folytán a bakók rajta is elkövették a Pongráczon és Körösyn véghezvitt vad barbárságokat, az irgalmatlan ütésterést, a lemeztelenítést, csúf megcsonkítást, perzselést, míg végre a fejére mért számos kardvágás közt, a legszentebb neveket áhítatosan rebegve, kiadta lelkét. Tetemét a poroszlók Körösyével együtt a háznak emésztő gödrébe dobták.⁶⁵

Körösy és Grodeczky tehát még 1619. szept. 7-én, mint Kisboldogasszony ünnepének előestéjén, szenvedték a vértanúi halált; Körösy 39. Grodeczky pedig 35 éves korában.

⁶⁵ Alegambe idézett műve és cikke.

Kőrösy

E műből: Virtus purpurata athletarum cassoviensium 1730. pag. 10.

11. Pongrácznak újabbi megkínóztatása

Kőrösy és Grodeczky meggyilkolása után a bakók ismét visszatértek a vérben fekvő Pongráczhoz, még dühösebben folytatván rajta kegyetlenkedéseiket. Alvinczytól és Rajnertől felusztva, először böszülten sürgették, adja ki nekik tüstént azon irományokat, melyek a pápistáknak a kálvinisták elleni összeesküvését és hadi készülődéseit tartalmazzák, és vallja ki tüzetesen, mit végeztek Homonnán Drugeth gróffal Bethlen Gábor törekvései ellen? Ily gyanúsításokat kivált Alvinczy terjesztett hithőseink ellen, hogy a velők való kegyetlen elbánást indokoltnak s igazságosnak tüntesse fel. Pongrácz határozottan tagadta, hogy efféle iratok valaha kezeibe kerültek, vagy azokról bármiféle tudomása volna, s felhívta kínzóit, hogy kutassák át lakásának minden zugát, ő kész minden megfenyítésre, ha legcsekélyebb olyasminek nyomára jutnak.⁶⁶

Továbbá kijelenté, hogy ő ugyan Homonnán tartózkodott, de mint az ottani tanintézetnek felügyelője, s mint hitszónok, csak e hivatalának élt, a tanuló ifjúság vezényletével és a szent hit hirdetésével foglalkozott, soha semmiféle világi ügyekbe nem avatkozott, és említett hivatali elfoglaltsága mellett nem is avatkozhatott; hogy Drugeth grófot, mint buzgó katolikus hívőt és saját királya iránt hű embert, ismeri ugyan és tiszteli, de annak semmiféle politikai ügyeiről, terveiről nem értesült soha. A bakók tényleg átkutattak mindent, de semmi nyomát sem találták az Alvinczytól csalárdul koholt terhelő iratoknak.⁶⁷

⁶⁶ Virt. purp. p. 43. – Initia Cassov. Soc. Jesu idézett helyén.

⁶⁷ Uo.

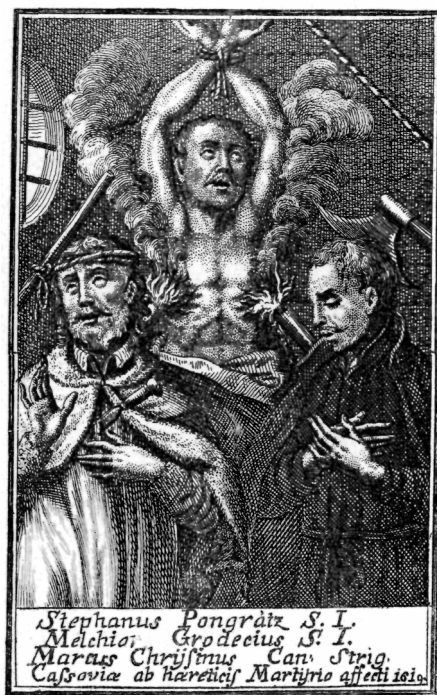
Pongrácz

Szamaróczy nagy becsű és ritka művéből: Academicum Societatis Jesu collegium cassoviense Cassoviae 1702. – A budapesti egyetemi könyvtárból.

Kőrösy és Pongrácz képe e műben is látható: Undeni graecenses sanguine suo purpurati.

Erre felhagyva a terhelő iratok kérdésének feszegetésével, újból sürgették Pongráczot, hogy ne csökönyösködjék tovább, térjen át Kálvin vallására, jelentse ki csak egy szóval, hogy e követelésre reá áll, és pillanatban megmenekül minden bántalomtól, sőt Rákóczynak és Bethlennek egész kegyét nyeri, boldoggá lesz. Ha tovább vonakodik az áttéréstől, élete veszve van. Pongráczon, ki már zsöngé ifjúságában minden földi fényről lemondott, s eddig a szent hitért oly bajnokul tűrt és szenvedett, semmiféle ígéret vagy fenyegetés sem fogott; törhetetlen bátorsággal utasította most is vissza a szentségtörő követelést. A bakók tehát reá rohantak, ujjait és más még ép testrészeit szaggatták, oldalait újra égették, végre földre teperték, ütötték, rugdalták, és midőn már alig lélekzett, őt is le akarták fejezni, de alkalmatlan fekvése miatt ezt meg nem tehetvén, két hatalmas kardvágást mérvén fejére, fogták és a még élő két társához a már említett emésztőgödörbe vetették,⁶⁸ gáztettők elrejtése végett pedig, szemetet hánytak és egy rozoga falat döntöttek reá.

⁶⁸ Alegambe és Nádasdy idézett művei s cikkei.

*E műből: Ungaricae sanctitatis indicia. Tyrnaviae, 1737. p. 105.
(Budapest, a Nemzeti Múzeum könyvtárából.)*

12. Pongrácznak végső órái és halála

Az összemarcangolt Pongrácz, az undok veremben elhagyatva, egész testén vérezve s a förtelmes rondaság bűzétől kínoztatva, még mintegy 20 óráig élt. Midőn esetleg Eperjessy István, a kápolna volt harangozója, a verem közelében áthaladva, Pongrácznak a mélységből felhangzó sóhajtását hallá, közelebb ment s kíváncsian lehajolva kérdezé: hogy kicsoda sóhajtozik ott?

Pongrácz Eperjessynek szavát felismervén, felelé, hogy ő az, és használva az alkalmat, inté Eperjessyt, menjen el Hoffmann királyi kamaratanácsoshoz s kérje meg, hogy szabadítsa ki őt e förtelmes veremből. Eperjessy fájlalva válaszolt, hogy mutatni sem meri magát sehol, mivel őt is halálra keresik Rákóczy emberei, és kevés híja, hogy eddig is még fel nem koncolták; hozzá tévé, hogy Hoffmanntól már nem várható segítség, mivel az is meg van gyilkolva.⁶⁹

E szomorú jelentést vevén Pongrácz, még inté és biztatá Eperjessyt, hogy legyen állhatatos a szent hitben s ne engedje magát semmi által sem megtántoríttatni. „Mink, úgymond, nem sokára felszállunk édes Üdvözítőnkhez a mennyekbe. Harcold te is, mint Krisztus vitéz katonája, a jó harcot, hogy szintén elnyerjed a mennyei koronát.” Ezzel búcsúzott Eperjessytől s látván, hogy semmi remény sincs többé emberi segítségre, Isten szent akarátában megnyugodva Jézus és Mária szentséges neveinek rebesgetésével enyhíté

⁶⁹ Hoffmann olajfestményű nagy képe a sárközi plébánián van Pály Ede plébános úr ezt írja a képről: Hoffmann életnagyságban és teljes díszben áll előttünk a képen, mint Körösy Márk. Az ablakon keresztül puskacső nyúlik be; alatta egy asztalkán feszület és imakönyv; a puskacsőből láng tör elő; Hoffmann ijedten tárja szét kezeit díszmentéje alól. Aláírás: Spectab. Dnus Georgius Hoffmann Ung. Inclytae Camerae Scepusiensis Consiliarius Occisus AO 1619. FF Pia liberalitas pro baccalaureatu phil promot. P. Christoph. Akai S. J. Anno (szakadás).

kínjait, míg, sebeitől és a veremnek bűze által elnyomatva, hős lelkét kilehelte életének 40-dik évében, éppen Kisboldogasszony ünnepén.⁷⁰

Hithőseinknek üldözése tehát mind a háromnak meggyilkolásával végét érte. Nem tudjuk, mit csodáljunk abban inkább, intézőinek barbár dühöngését-e, vagy az üldözötteknek hősies keresztény türelmét? Az eltévelyedettek hitgyűlölete mindent megtett, hogy a büntelen áldozatokon vérszomját oltsa; egyelőre céljokat érték, de csak saját szégyenökre. A vad dühnek ártatlan áldozatai elvérzettek ugyan, de oly hősiesen, hogy méltók az örök magasztalásra. Az üldözőktől méltó utálattal fordul el minden nemes érzületű szív; a halálig megkínzott vértanúkra pedig hő tisztelettel tekint fel minden hívő keresztény, épülve hősllelkű erénypéldájukon, és buzdulva a szent hitnek hű megőrzésére és bátor vallására, minden körülményben.⁷¹

13. Hithőseink tetemeinek első eltemetése

A rémtettnek éjére következő napon azonnal városszerte elterjedt annak a híre, mi történt a teljesen ártatlan három pappal, és becsületére válik a városnak, az egész lakosság megütközött a hallottak fölött. A katolikusok vigasztalhatatlanul siratták buzgó lelkipásztoraikat, de maguk a jobb érzésű kálvinisták is utálattal vették a gaztettnek hírét; mivel a meggyilkoltakat mint békés, példás életű és kiki iránt szíves jóakarátú papokat ismerték, kik senkinek sem vétettek, és csupán katolikus hitök miatt végeztettek ki.⁷²

A katolikus hívek most drága lelkiatyáiknak illendő eltemetéséről gondoskodtak s e végre Rajner Menyhért városi bíróhoz fordultak engedélyért; de a kálvinista bíró a hozzá folyamodókat azon nyers válasszal utasítá vissza: „Örüljete, hogy nem lakoltatok magatok is úgy, mint papjaitok! Takarodjatok innen, s amint benneteket nem faggat senki, úgy ti is nyugodtan tartsátok magatokat”. A folyamodók telve aggodalommal, hogy őket is üldözőbe veszik, némán visszatértek, s magokban keseregve temetési tervöket kedvezőbb időre halasztották.

E közben a Rákóczyak garázdálkodása kissé lecsillapulván, nemes Gadóczy Bálintnak özvegye először megtekinté vértanúink megkínztatásának helyét, azután több úri asszonnyal a városi bírónak nejéhez fordult, őt könnyezve kérvén, hogy szánja meg a meggyilkolt papoknak undok pocsolyába sülyesztett tetemeit, és hasson oda férje révén, hogy a városi tanács rendelje el a tetemeknek az emésztő gödörből való kiemeltetését, s engedje meg azoknak illőbb helyen való eltakarítását. Gadóczyné kérelme annyiban teljesült, hogy a városi

⁷⁰ Alegambe és Nádasz idézett művei és cikkei. – Virt. purp. p. 48. – A „Magyarország vármegyéi és városai” című, határozottan irányzatos és részrehajló munka I. köt. (Budapest, 1896.) 54-ik oldalán c borzasztó események fölött könnyedén odavetett megjegyzéssel síklik át: „Ugyanazon a napon Hoffmann Pál kamarai tanácsos, Kőrösy Márk esztergomi kanonok, Pongrácz István és Grodeczy Menyhért jezsuiták áldozatul estek a nép dühének”. – Dehogya a nép dühének estek áldozatul! Csak ne tessék az idők viszonyait összezavarni. A népnek akkor semmi köze sem volt az ilyen vallatásokhoz, kínzásokhoz, vagy éppen kivégzésekhez. Azt csakis a hatalom kezelői teheték és tették. Itt nem lehet semmit szépítgetni. Vagy ha úgy volna is, mint a „Magyarország vármegyéi” írója mondja, ki volt a katolikusok ellen az izgatónak? (Vö. Frankl, Pázmány Péter élete és kora. I. köt. 503. old.)

⁷¹ Fides laureata martyrum cassoviensum, honoribus perillustrium reverendorum, nobilium ac eruditorum, dominorum neo-baccalaureatorum etc. Typis academicis Soc. Jesu. 1745. – 16-odrt, 45 old.; cím és előszó, összesen 4 old. Latin distichonokban. Előbb Dóczy Andrást énekli meg, kit méreg által vesztettek el a lázadók. – 35-ik oldalon, Pars tertia. Reverendissimi D. Marci Crisini Canonici Strigoniensis, ac V. V. P. P. Stephani Pongrácz et Melchioris Grodeczii e S. J. mors gloriosa. 11. oldalon ünnepli ezeket szép verseivel. De mivel csak dicsőítő költemény, történelmi kútfőnek nem tekinthető. (Budapest, a Nemzeti Múzeum könyvtárában.)

⁷² Virt. purp. p. 53. – Vö. Tutkó József, Szabad királyi Kassa városának történelmi évkönyve. Kassa, 1861. 133 old.

tanács a helybeli hóhér által a tetemeket a fertelmes szennyből kihúzatta, és a verem szárazabb zugában eltakarította;⁷³ de azt nem engedte meg, hogy a katolikusok a tetemeket az undok veremből kiemeljék, és illő sírban eltemethessék; félt t. a fekete árnyéktól, melyet oly temetés a kegyelt kálvinistákra vetne, kiknek vezérei és hős harcosai az ártatlan papokon az égbekiáltó gyilkosságot elkövették.

A három kassai vértanú

E kép olajfestményű régi eredetije Nagyszombatban van az Orsolya-szűzek zárdája egyik folyosóján. Festése idejét nem bírtuk kitudni.

Mikor a testek kiemelésére kiküldött Bokacius⁷⁴ (talán Bakács?) nevű városi hóhér a testeket megpillantá, megvallotta, hogy a bakók e papokat úgy megkínózták s összemarcangolták, hogy ő maga sem tehetne volna meg jobban, noha e fajta munkában ugyancsak jártas.

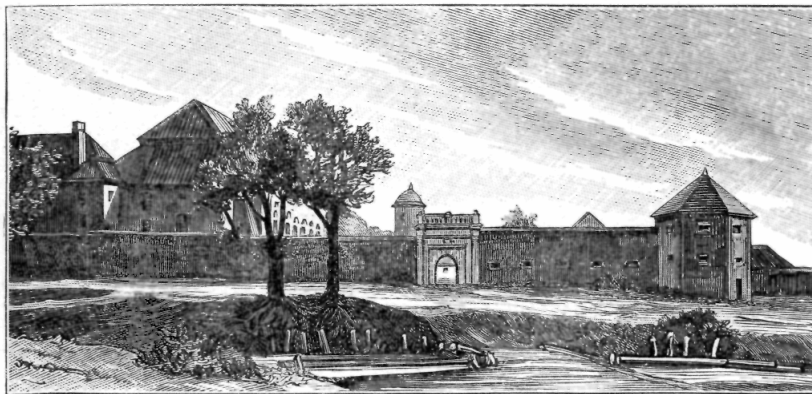
14. Hithőseink tetemei méltóságukat megillető temetésben részesülnek

Vértanúink halálának és a rajtok elkövetett méltatlanságnak híre Kassáról hamar elterjedt egész hazánkban. Az ország katolikus nagyjai az eseményről irtózáttal értesülvén, buzgalommal arra törekedtek, hogy, miután a megtörtént rémtetten már nem változtathatnak, legalább azt eszközöljék ki, hogy a vártanúk tetemeit meggyalázó helyökből kiemeltethessék

⁷³ Initia Cassoviensis Soc. Jesu idézett helyén. – Virt. purp. p. 54.

⁷⁴ Alegambe idézett műve és cikke.

és illő végtiszteletben és temetésben részesíthessék. E végre magához Bethlen Gáborhoz folyamodtak s álló fél évig kérelmeztek engedélyért, de mindig hasztalanul; mert a kálvinista fejedelem annak tudatában, hogy az ártatlan papoknak meggyilkolása leghívebb embereinek a műve, attól félt, hogy a meggyilkoltak ünnepies temetése által a rémtett emléke föléled, mi természetesen csak szegényt háritana rájuk, a katolikusok iránt pedig rokonszenvet gerjesztene, őket a hős tűrés dicső fényével övedzené; azért tagadta meg váltig a kért engedélyt.

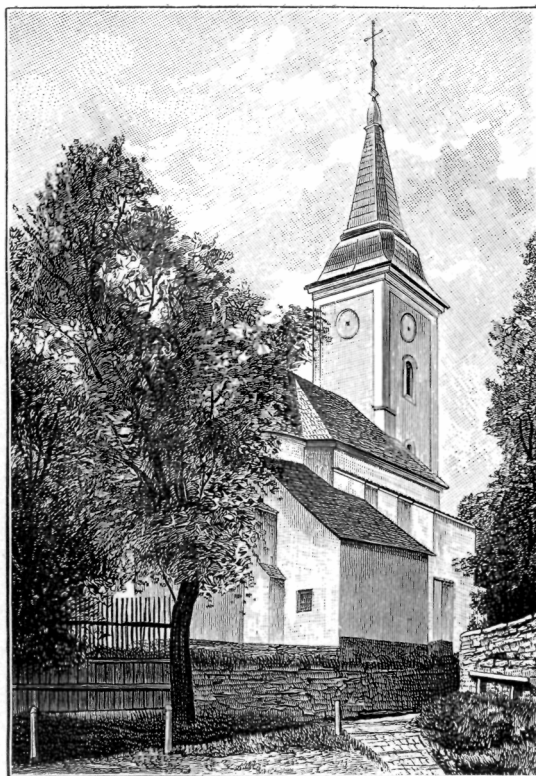
*Alsó-Sebes régi kastélya
A templom, melyről itt a szövegben szó van, éppen a kastély
átellenében volt; de az 1855-ben lebontatott.*

Amit a katolikus nagyok oly soká legjobb törekvéssel sem érhetek el, azt végre Forgách Zsigmond nádornak neje, szül. Pálffy Katalin grófnő, elérte a következő emlékezetes alkalommal.⁷⁵ Történt ugyanis, hogy Bethlen Gábor Kassán nagy díszlakomát adott, melyre a nádorné is meg volt hívva. A vendégség napestig tartott és utána táncvigalom következett. Ezen Bethlen felkérte a nádornét táncra. De a nádorné udvariasan mentegeté magát, hogy ő a táncról már rég egészen lemondott. Erre Bethlen ismétlé kérését, de a nádorné is újból vonakodott. Végre Bethlen kosarat kapni szégyellvén, harmadszor ismétlé kérését, azt ígérvén a nádornénak, hogy kész lesz bármely kívánságát teljesíteni, ha legalább egyszer táncol vele. A nádorné bölcsen felhasználta az alkalmat régi hő óhajának megvalósítására, és késznek mutatta magát Bethlen kérelmét teljesíteni, de csak azon feltétel alatt, ha feljogosítja őt a vértanúk tetemeinek elfoglalására és saját birtokain való eltemetésére. Bethlen nyilvánosan adott ígérete folytán kénytelen volt a nádorné követelését teljesíteni, csak azt kötötte ki a magas úrhölgytől, hogy az illető tetemeiket éjjel és csendben emeltesse ki eddigi nyugvóhelyökből.

Óhaját a rövid tánc által elérvén a derék jámbor nádorné, a legközelebbi alkalmas időben a vértanúk nyugvóhelyéhez sietett, tetemeiket óvatosan kiemeltette, megtisztította, vörös selyem-kelmébe burkoltan koporsóba fektette, és hatlovas díszkocsin 1620-ban először sebesi birtokára hozatta, s a helybeli templomban őriztette; innen nemsokára átvitette drága kincseit hertneki birtokának templomába.⁷⁶ A tetemek kassai sírjukból való kiemeltetésökkor még oly épek voltak, hogy sebeik és a kiégetés helyei egész világosan meglátszottak rajtuk.

⁷⁵ Initia Cassoviensis Soc. Jesu említett helyén. – Virtus purp. p. 55.

⁷⁶ Alegambe és Nádasy idézett művei és cikkei. – Virt. purp. p. 55.

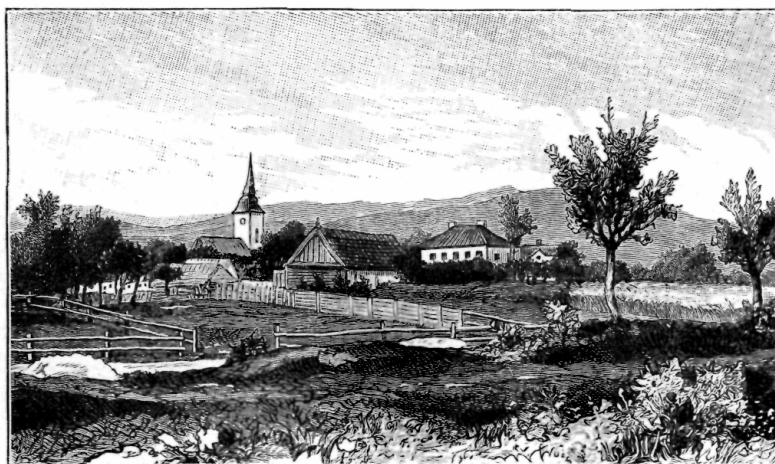

Hertneken, Bártfa mellett, a templom

Tizenöt év elteltével, azaz 1635-ben a jámbor nádorné vértanúink csontjait művészién készített közös ónkoporsóba gyűjté egybe, és Nagyszombatba viteté azon szándékból, hogy ott a Jézus Társaságának gróf Eszterházy Miklós nádor által épített nagyszerű templomában illő dísszel elhelyeztessenek.⁷⁷ Mivel azonban e templom akkor még nem volt kész, a nádorné jámbor szándéka nem teljesülhetett, s a tiszteletreméltó tetemek a nagyszombati Klarisszák templomában tétettek le, ahol a női szerzetnek 1782-ben történt feloszlatásáig maradtak. 1784-ben kevés híja volt, hogy a tiszteletreméltó tetemek nem szenvedtek újra kirívó méltatlanságot; mert a Klarissza-zárda vagyonának elfoglalására kiküldött cs. és kir. bizottság, a templom egyéb értékes tárgyaival együtt a vértanúk ónkoporsóját is árverezés alá akarta bocsátani. Az ügyefogyottak alkalmasint azt gondolták, hogy a koporsó ezüst, pedig bizony az csak ön; hanem a Klarissza-apácák akkor oly tisztán tartották, mint azután és most is az Orsolya-szüzek: s a tisztán tartott önt az együgyű ember könnyen ezüstnek nézi. De az egyházi hatóság e sajátságos kapzsiság vagy kegyeletlenség ellen óvást tett, és a koporsót, érintetlen tartalmával, elfoglalta; Batthyány bíboros prímás pedig azt a nagyszombati Orsolya-szüzek zárdájába vitette át, ahol a mai napig is hűségesen őrzik.⁷⁸

⁷⁷ Alegambe említett művének idézett cikke.

⁷⁸ Synodus Dioecesis Strigon. a. 1860 statuto 50 Pestini 1860.

Hertnek, Bártfa mellett

15. Rendkívüli jelek s események, melyek által vértanúink megdicsőültek

Isten, ki az őt kiválóan dicsőítő hű szolgálait viszont dicsőíteni szokta, vértanúinkat nem hagyta homályban, hanem számos csodás jel által tüntette ki, melyek közül némelyeket Pázmány Péter bíboros prímás alatt 1628-ban és 1661-ben ismét Lippay esztergomi érsek alatt kiküldött egyházi bizottságok szigorú vizsgálat alá vettek, s megesketett tanúk vallomásai után megállapítottak.⁷⁹ E jelekből itt csak a nevezetesebbeket említjük fel, természetesen nem más, mint egyszerű történeti hitelt tulajdonítván azoknak.

Nagyszombatban egykor a klarisszák zárdája és temploma

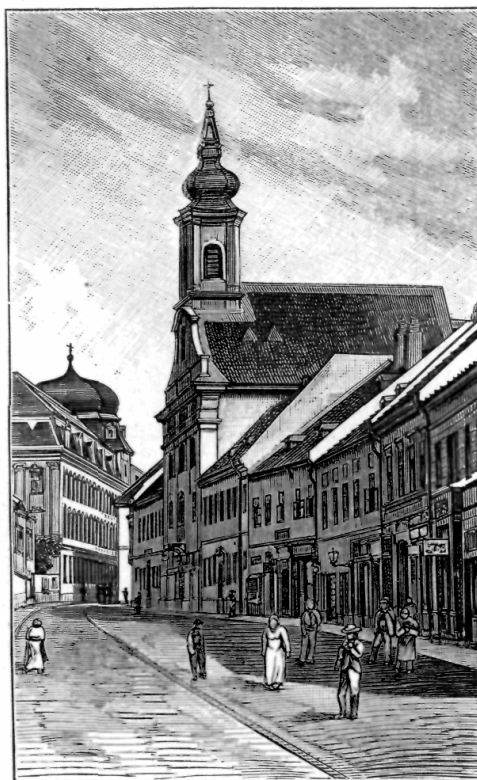
⁷⁹ Synodus Dioecesis Strigon. a. 1860 statuto 50. Pestini 1860.

1. Gadóczy Erzsébet esküvel tanúskodott arról, hogy férje Bán Lőrinc, a kassai királyi háznak vértanúink meggyilkoltatásakor volt gondozója, sokszor hitelesen mondta el neki, hogy azon szobák falairól, hol a rémtett megtörtént, a rájuk freccsent vérnek foltjait sem levakarni, sem meszelés által azokon elfödni nem lehetett, úgy hogy aztán e szobákat inkább mindenkorra elzárták.⁸⁰

2. Egy előkelő kálvinista úr tanúsága szerint vértanúink gyilkosainak egyike a ruháján maradt vérfoltokat leggondosabb mosással sem bírta abból kihozni, és midőn e ruhát levetette és más tisztát öltött, nagy rémületére ezen is mutatkoztak a vérfoltok, melyek őt gaztettéről vádolták.⁸¹

3. Eperjessy István, hithőseinknek volt sekrestyése, esküvel bizonyította, hogy sokan elbeszéltek neki, hogy a vértanúk halála óta gyakran éjjel rendkívüli fény ragyogott a királyi háznak kápolnájában, és hogy az ablakon át benézvén, a három vértanút az oltárnál állani látták.

Hasonló csodálatos égi fényt, a Nádorné tanúskodása szerint, a hertneki templomban is észleltek, míg a vértanúk tetemei ott őriztetek.⁸²

Nagyszombatban az Orsolya-szüzek zárdája és temploma, melynek egyik mellékhelyiségében a vértanúk koporsója van.

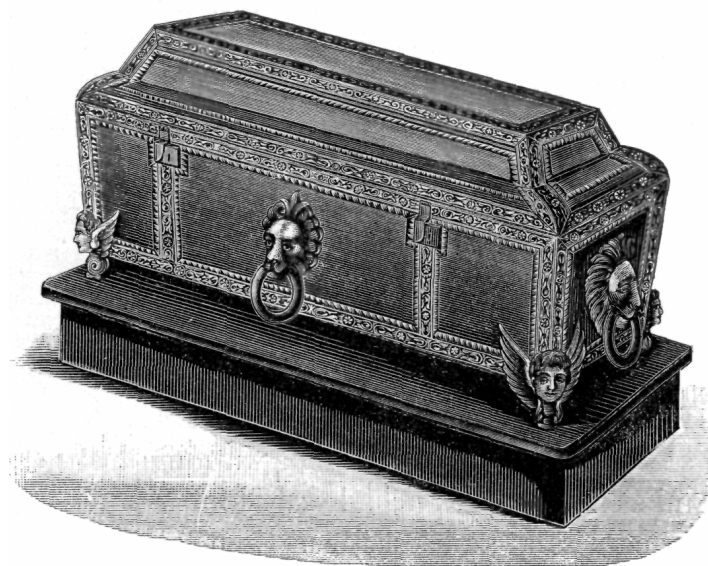
4. Deáky Lászlónak, hithőseink halálakor volt esztergomi kanonoknak, egy kálvin vallású főúr hitelesen tanúsítja, hogy azon veremből, melyben hithőseink tetemei feküdtek, éjente gyakran csodaszép zengedezés hallatszott fel.⁸³

⁸⁰ Tanner fõnt említett mûve p. 88. – Virtus purp. p. 59.

⁸¹ Nádasý említett mûve és cikke. – Virt. purp. p. 59.

⁸² Virt. purp. p. 59. – Initia Cassoviensis Societatis Jesu idézett helyén.

5. Forgách nádor többször említett neje eskü alatt bizonyította, hogy fölötte kínos és gyógyíthatatlan szívbetegségtől, szentmise alkalmával vértanúinkat segítségül hívva, és koporsójokból vett csontocskát szívére tartva, rögtön megmenekült. Azonkívül arról is tanúskodott, hogy többen, kik sok éven át a bűnökben megátalkodva éltek, és megtérésre nem is gondoltak, a nekik álomban megjelent vértanúink intelmére töredelmesen meggyóntak, s Istennel kibékültek.⁸⁴

*A három kassai vértanú koporsója Nagyszombatban,
az Orsolya-szűzek földszinti oratóriumában.*

6. Mikor vértanúink tetemeit a nagyszombati Klarissza-zárdába hozták, Partinger Zsófia zárdaszűz, ki születésétől fogva béna volt s orvosolhatatlan lábbaj miatt képtelen volt támogatás nélkül lépdelni, élénk bizalomban, hogy e vértanúk közbenjárása által lábbajától megszabadulhat, megfogadta, hogy a vértanúk koporsójánál több napi ájzatosságot végez; elvezettette magát a koporsóhoz, forró imával kérte a vértanúk pártfogását, s íme első könyörgő fohászhai után azonnal könnyebbülést érzett; folytatta megfogadott ájzatosságát, és baja egyre enyhült, míg rövid idő múlva fájalmától, mi több, a vele született sántítástól is oly teljesen megszabadult, hogy minden támogatás nélkül szabadon járva térhetett vissza szobácskájába. Ezen eseményt Czöpön Ágnes, akkori zárdái fejedelemasszony, 12 nővérrel együtt, eskü alatt tanúsította.⁸⁵

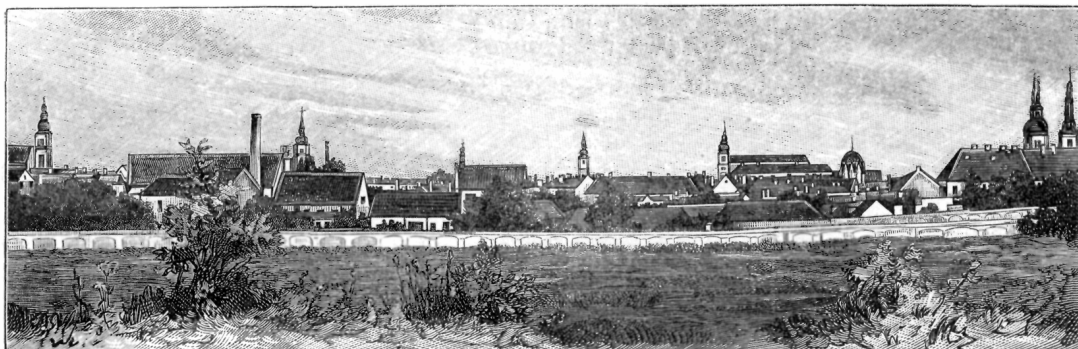
7. A vértanúk iránt tanúsított bizalma által oly szerencsésen meggyógyult Partinger Zsófia Bihary Teréz szerzetes nővért is ösztönzé, hogy emberileg meggyógyíthatatlan lábsebeitől a kassai vértanúk közbenjárása által keressen gyógyulást. Bihary Teréz szót fogadva, többnap

⁸³ Uo. – Ab 132. *Elogia virorum illustr.* S. J. P. Stephanus Pongrácz Ungarus Soc. J. Cassoviae exorto haeticorum tumultu a Calvinistis in odium fidei comprehensus in lateribus ad costas usque et viscera exustus, varieque et dire in aliis quoque corporis partibus cruciatus, demum in latrinam abjectus, animam Deo reddidit. Cum eodem in pari causa ab iisdem haeticis similibus tormensis affectus et ibidem trucidatus est P. Melchior Gradecius silesius Soc. Jesu. Passi sunt 7 et 8 octobris 1619. Primus aetatis 36, Relig: 18. Secundus aetatis 35. Rel: 16. Ad sepulchrum eorundem Angelici concentus auditi, et suavis odoris fragrantia animadversa. (A budapesti egyetemi könyvtár fönt jelzett kéziratából lemásolva.)

⁸⁴ Virt: purp. p 61.

⁸⁵ Virt: purp. p. 62. – Initia Cassov. Soc. Jesu l. c.

ájtatosságot kezdett a vértanúk tiszteletére, s már harmadik napon örvendő tapasztalta könyörgésének teljesülését: sebei tökéletesen behegedtek.⁸⁶

Nagyszombat délkeletről tekintve

8. Ugyanazon zárdában Szentgáli Pelágia és Géczy Zsuzsanna apácák köszvénytől megmerevült kezei a vértanúk egy ereklyével való megérintés folytán gyógyultak meg. – Más súlyos betegeket egyszerű gyapot állított helyre, mely előbb a vértanúk koporsójára volt téve.⁸⁷

9. Továbbá azt is felesketett tanúk bizonyították, hogy a kassai vértanúk koporsójától a Klarisszák zárdájában és templomában többször éjente csodálatos fény áradt szét, s a mellett menyei szép zengés hallatszott; valamint hogy a vértanúk tetemeihez folyamodó hívek különféle kétségbeejtő bajaikban gyakran csodás segítséget tapasztaltak.⁸⁸

10. Felemlítendő még, hogy a Scitovszky János bíbornok-prímás alatt intézett újabb egyházi bírói vizsgálat is számos csodás gyógyulási esetet állapított meg, melyek később is vértanúink segélyül hívása által történtek. Ilyenek többi közt Szalezia és Xaveria nagyszombati Orsolya-szüzek végvonaglásból való teljes felgyógyulása, és sok más, többnyire emberileg gyógyíthatatlan bajokban, mint például tüdővészben, vízkórságban sinlődőknek szerencsés megmentése.⁸⁹

Hallgatással mellőzzük a mai napig is a kassai vértanúk segélyül hívása által elért gyógyulásokat, melyeket az egyházi hatóság nem vizsgáltatott meg.

16. Történetíróknak tanúskodása hithőseink vértanúságáról

Valamint hithőseink vértanúi halálának híre gyorsan országszerte és hazánk határain túl is elterjedt, úgy annak emléke folyton fennmaradt, nemcsak a jámbor hagyományban, hanem hiteles okmányokban, és a legtekintélyesebb történetírók feljegyzéseiben is.

Az okmányok, vagyis emlékiratok közt csak négyet említünk fel.

1. A Jézus Társasága bécsi professz-házának írott története, melyben az 1619-i adatok közt ezt olvassuk: „Megérkezett az örvendetes hír, hogy Kassán szeptember hó 7. és 8-án Pongrácz István és Grodeczky Menyhért atyák Kőrös Márk kanonokkal együtt Rákóczy Györgytől a hit iránti gyűlöletből csúf módon megölettek és emésztő gödörbe vették”.

⁸⁶ Nádasy említett műve s cikke. – Virt. purp. p. 63.

⁸⁷ Ugyanott.

⁸⁸ Virt. purp. p. 63.

⁸⁹ Vértanúink boldoggá avatási tárgyalásának Summariuma. Róma 1859 p. 23.

2. A Pestvármegyei Andrásnak 1620-i május hó 20-án Krakkóból Rómába a Jézus Társasága generálisához felterjesztett jelentése szóban levő vértanúinkról.

3. Vásárhelyi Dániel Jézus-társasági atyának gondos kutatása alapján összeállított és részint 1632-i március hó 6-án, részint 1634. június hó 10-én Kassáról Bécsbe Rumer János rendtartományi főnökhöz küldött jelentése hithőseink megkínóztatásáról és kivégeztetéséről.

4. Keresztes István Jézus-társasági atyának, a kassai kollégium első Rectorának, 1656-ban a Társaság Generálisához beküldött kimerítő jelentése hithőseink vértanúságáról.

A történetírók közt sokan műveikben körülményesen adják elő hithőseink vértanúságát; ezek közül, kiadott műveik megemléztetésével, a következőket hozzuk fel:

1. *Alegambe* Fülöp S. J. „Mortes illustres et gesta eorum de Societate Jesu, qui in odium fidi etc. necati aerumnoseve confecti sunt”. Romae 1657.

2. *Nádasy* János S. J. *Annus dierum memorabilium Societatis Jesu. Antwerpiae apud Jac. Meurs* 1665.

3. *Hazart* Kornél S. J. flamm nyelven 1668-ban Antwerpenben kiadott egyháztörténete, mely P. Dirhaimer Udalriktól németre fordítva: „Kirchengeschicht der ganzen Welt” címe alatt Bécsben jött ki 1701.

4. *Tanner* Mátyás S. J.: „Societas Jesu usque ad sanguinis et vitae profusionem militans” Pragae 1675.

5. *Balbin* Bohuszlav S. J.: „Hagiographus, seu Bohemia pia”. Pragae 1681.

6. *Patrignani* József Antal S. J.: „Menologio di pie memorie d’alcuni religiosi della Compagnia di Gesu”. Venezia 1730.

7. A Jézus Társasága nagyszombati egyetemétől 1730-ban kiadott „*Virtus purpurata Athletarum Cassoviensium*” című jeles könyvecske.

8. *Tersztyánszky* János S. J.: „Cassovia vetus et nova”. Cassoviae 1732.

9. *Kazy* Ferencz S. J.: „Historia Regni Hungariae. Tyrnaviae”, 1737.; és „Historia Universitatis. Tyrnaviensis”, Tyrnaviae 1738.

10. *Akai* Kristóf S. J. „Initia Cassoviensis Societatis Jesu”. Cassoviae 1741.

11. *Katona* István „Historia pragmatica Hungariae”. Budae 1778–1793.

12. *Knauz* Nándor „Lányi Károly átdolgozott «Magyar egyháztörténelme»”. Esztergom 1870.

Más jeles történetírók csak alkalmilag és röviden, de mégis egész határozottan tanúskodnak hithőseink valódi vértanúságáról. Említsünk csak néhányat. *Timon* Samu S. J. „Epitome chronologica rerum Hungaricarum. Cassoviae 1736. című művének 245. lapján mondja: „Pongrácz István és Grodeczky Menyhért Jezsuiták és Körösy Márk esztergomi kanonok Bethlen kálvinistái által a katolikus hit iránti gyűlöletből Kassán először iszonyú kínokkal marcangoltattak, azután megölettek”.

Thuróczy László S. J. „Ungaria cum suis regibus. Tyrnaviae 1768”. 449. lapján így szól: „Kassán a protestánsok nagyobb kegyetlenséggel dühöngtek három áldozár ellen ú. m. Pongrácz István és Grodeczky Menyhért Jézus-társasági atyák és Körösy Márk eszterg. kanonok ellen, kiket Alvinczy agyarkodására a katolikus hit iránti gyűlöletből ítározatos gyilkolással végeztek ki”.

Schmith Miklós „Episcopi Agrienses. Tyrnaviae 1768” 174. lapján olvasható: „Kassán a hit iránti gyűlöletnek egyaránt áldozatul estek Körösy Márk kanonok és Pongrácz István, meg Grodeczky Menyhért Jézus-társaságiak.

Palma Ferenc Károly 1775-ben Nagyszombatban kiadott: „Notitia rerum hungaricarum” című művének 218. lapján mondja: „Rákóczy György Kassát, a polgárok szíves meghódolása folytán, elfoglalta; mely város Körösy Márk eszterg. kanonok, Pongrácz István és Grodeczky Menyhért Jézus-társasági áldozárok vére által megdicsőült, kik Alvinczy izgatása folytán a hit iránti gyűlöletből kegyetlen módon megölettek”.

A hithőseink vértanúsága mellett tanúskodó írók sorát még sok mással lehetne kibővítenünk, de elégnék tartottuk azokat főlemlíteni, kiknek iratait magunk olvastuk, s kiknél több nem is szükséges annak kimutatására, hogy hithőseink vértanúságáról való meggyőződés, haláluk óta mai napig, szakadatlanul fennmaradt.

17. Hithőseink életszentsége

Ha a kassai vértanúkról közölt adatokat figyelmesen szemügyre vesszük, sokat találunk bennök, amin épülhetünk, s amit követhetünk is.

Ugyanis már zsöngé gyermekkoruk, melyet sértetlen ártatlanságban, Isten félelmében, szülők s előljárók iránt nyájas engedelmisséggben, buzgó áhítatban és minden jóban átélnek, mily épületes!

S milyeneknek mutatkoznak érettebb ifjúságukban! Nem engednek e kor közönséges kísértéseinek, nem lazulnak meg, hanem inkább szilárdulnak a jóban, és tovább fejlesztik azon sok erénycsírát, melyek már gyermekségök idején oly dúsan fakadoztak bennök; elfordulnak mind teljesebben a világ-hiú javaitól, és szívök minden vágyakozását az örökkévalókra irányítják, egész életüket a jámborság gyakorlatainak, a kötelességteljesítésnek, tudományban és erényben való kiképzésüknek szentelik; és midőn Isten saját szolgálatának pályájára édesgeti őket, örvendve mondanak le minden egyébről, és követik Isten hívását, eltökélve ennek legtökéletesebb teljesítésére.

És mily hüen, és lelkesülten feleltek meg emez eltökélésöknek! Körösy Márk, mint a római szemináriumnak lángbuzgalmú növendéke, Pongrácz és Grodeczky mint Jézus Társaságának mennyei érzületű noviciusai, és papjelöltjei, mily teljes odaadással szentelték magukat a papságra való előkészület sokévi fáradozmainak, a tanulásnak s erénygyakorlatnak! Mindebben oly kitűnőknek tanúsították magukat, hogy méltán elmondható róluk a Szentlélek azon szava: „Az igazaknak útja előhalad, mint a reggeli fény, és növekedik teljes nappá”. Ily komoly törekvés folytán elérték végre azt, hogy utóbb mint szent tudományú és szent életű férfiak léphettek Krisztus oltárához és a szószékre.

Milyenek továbbá mint áldozópapok? Valódi példaképei az erényeknek, a szeplőtlen épületes életnek, a lángoló buzgalomnak, Isten dicsőítése és a lelkek üdve ügyében, a jóakaró szeretetnek mindenki iránt úgy, hogy valóban példájokkal mint a világ világossága ragyogtak, amint Krisztus saját apostoli szolgáitól követeli is. Ezen erényességeket még bakóik sem merték kétségbe vonni, és a kálvinisták közt is sokan az által ismerték el, hogy e dicső férfiak meggyilkolását nyíltan kárhoztatták.

Kassa képe most

A lelkipásztorkodásban is hithőseink valódi képmásai az apostoloknak, sőt magának az isteni jó pásztornak. Egész gondjukkal és törekvésökkel azon voltak, hogy Krisztus juhait az igaz hit igazságaival és az isteni kegyeszerekkel legeltessék, a hamis tanítások mérgétől és a vétek csábításaitól megóvják, a keresztény jámborságban megerősítsék, és az örök üdvösségre vezéreljék; e végett készek minden fáradságra, küzdelemre, mindenöknek és életöknek feláldozására; s azért nem is futamodtak meg a farkasok közelgésekor, hanem rendületlenül megmaradtak hívő nyájuknál, eltökélve arra, hogy életök kockáztatásával is, megvédelmezzék a veszedelem ellen. Teljesíték az Úrnak azon szavát: „*A jó pásztor lelkét adja juhaiért*”.

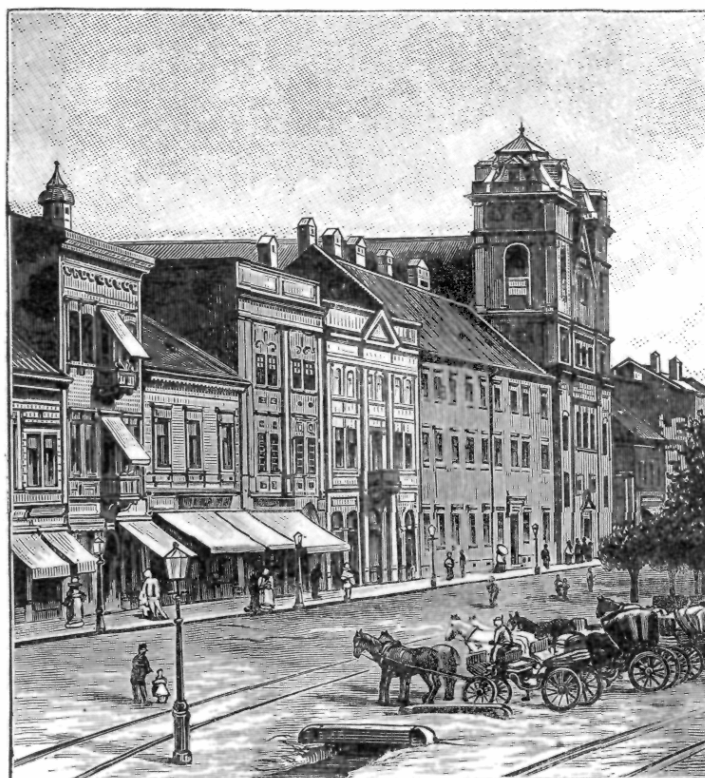
Végre mily hősie az ő állhatatosságuk a szent hitben és e szent hitnek megfelelő életben, melyben üldözőik sem csábító ígéretei, sem ijesztő fenyegetései, sem embertelen dühöngései nem tántoríthatták meg őket, s amelyért örvendve állották ki a legszönyűbb kínokat, és a halált. Minélfogva mindegyikük méltán mondhatja Szent Pál apostollal: „*Jó harcot harcoltam, a pályafutást bevégeztem, végre el van nekem téve az igazságnak koronája, melyet megad nekem azon napon az Úr, az igaz bíró*”.

Hithőseink erénypéldáit szemlélve, buzduljunk mi is elvhű és szilárd példájuknak követésére, és pedig úgy, hogy a szent hitet ne csak belsőkben tiszteljük, hanem külsőképpen is, minden emberi tekintet mellőzésével, nyíltan szóval és tettel, azaz a hitélet buzgó gyakorlásával, az istentisztelet látogatásával, a szentségek fölvételével, az egyházi fegyelem megtartásával valljuk, a szent hitet és egyházunk jogait, érdekeit, a közélet terén is, polgári jogainknak gyakorlásában is, minden törvényes módon pártoljuk, azokért áldozni és harcolni is készek legyünk: megemlékezvén arról, hogy a szent hit és egyházunk ügye, drága Üdvözítőnknek ügye, ki mindnyájunknak mondja: „*Aki nincsen velem, ellenem vagyok*”; és ismét: „*Aki megvall engem az emberek előtt, én is megvallom őt Atyám előtt, ki mennyekben vagyok*”.⁹⁰

18. A hithőseink boldoggá avatása céljából tett lépések

Azon teljes meggyőződésben, hogy hithőseink egyenesen és egyedül a katolikus szent hitért lettek halálra kínozva s kivégezve, mit hitbeli elleneink sem tagadtak, a katolikus hívek kezdettől fogva nagy tisztelettel viseltettek irántok, úgy hogy mint szenteket tisztelték, s e tiszteletet irántok nyilvánosan is tanúsították. De VIII. Orbán pápa azon rendeletének folytán, hogy a római szentszéknek határozata előtt ezentúl senkit sem szabad nyilvánosan szentként tisztelni, vértanúink nyilvános tiszteletét az egyházi hatóság egyelőre beszüntette; a magános tisztelet azonban és bizalom irántok nem szűnt meg soha a hívekben, valamint az egyházi elöljárók azon forró óhaja és buzgó törekvése sem, hogy a vértanúk boldoggá avatását s azzal azoknak nyilvános tiszteletét is Rómában kieszközöljék.

⁹⁰ Midőn e kéziratot már a nyomdának átadtuk, jött tudomásunkra, hogy a három vértanú olajfestményű nagy képe a régi időből megvan Kassán a katolikus plébánia irattárában. E három kép lemásolásáról gondoskodunk, de a munka ez első kiadásánál már nem használhattuk. – Továbbá dr. Rössler István jogakad. tanár azt mondja, hogy Pongrácz családtól kapta azt a három olajfestményű kis képet, mely most a Felsőmagyarországi Múzeumban van Pongráczról. Legalább sejtethető, hogy őt ábrázolják: midőn vértanúi halálát előre látja, midőn kínozzák és midőn testét gyorsba burkolják. A képek azonban annyira elavultak, hogy alig lehet azokat lemásolni, vagy a rajtok látható személyeket biztosan meghatározni.

Kassa

A csonka kéttornyú templom, mellette a kétemeletes ház, most a ft. premonstreiek székháza, azon helyen van, melyen hithőseink kínjaikat kiállották és életüket feláldozták. E házról mondja III. Ferdinánd király 1654. dec. 29-éről keltezett adománylevelében: „Hogy a Jézus Társaságának szerzete állandó és alkalmas székházzal bírjon, a Nagy-utcán levő királyi házunkat, melyet elődeinknek a katolikus vallásért kiontott vére is megszentelt, örök birtokjogon adjuk ...” – Vö. A jászóvárosi premonstreik kanonokrend kassai főgimnáziumának évi értesítője az 1894–95. iskolai évről. Első helyen: A kassai katolikus főgimnázium története. Írta: dr. Farkas Róbert.

Már Pázmány Péter esztergomi érsek 1628-ban egyházi bíróság által megvizsgáltatta hithőseink kivégeztetésének okait, körülményeit, és a tetemeiknél történt csodás jeleket.⁹¹

E vizsgálatot Lósy Imre váradi püspök vezette, ki 1628. szept. 12-én, kihallgatván és megesktevén az illetékes tanúkat, „Isten nagyobb dicsőségére és a jövő nemzedék emlékeztetésére” azok vallomásait a következőkben foglalta össze.

I. tanú: Eperjessy István, vallja, hogy ő azon időben, mikor az említett tisztelendő férfiak meggyilkoltattak, a „domus regiae” kápolnájában volt, hol azok misézni szoktak, s jelen volt az egész eset lefolyása alatt, elfogatásuktól kezdve halálukig. Azt állítja, hogy semmi más okból, mint a katolikus vallás iránti gyűlöletből kellett kínhalált szenvedniök. Mert meggyilkoltatásuk előtti éjjelen, az eretnek mágnásoknak egy küldöttje jelent meg a kínzás színhelyén, tudakozva, hogy a három pap közül melyik a széplaki uradalom kezelője? – Megtudván, hogy Körösy Márk, azon ajánlatát terjeszté elő a mágnások nevében, hogy ha hitét elhagyva, az új tanok hirdetőjévé leszen, az egész birtokot neki adományozzák. Erre szemrehányást tévén az ördögi kísértés miatt, következőleg válaszolt: Mivel a széplaki jószág nem az enyém, sem a mágnásoké, hanem az esztergomi káptalané, sem én át nem

⁹¹ Virt. purp. 66.

engedhetem valakinek, sem a mágnások azt nekem nem adhatják. Ami pedig hitemet illeti, mivel kívüle semmi más vallást el nem ismerek, azt Isten kegyelméből legutolsó leheletemig meg akarom tartani, s attól magamat semmi kecsegtető ígéretekkel eltántoríttatni nem engedem. Ezt hallva a küldött férfiú, fenyegetőzve eltávozik. Egyszerre csak sokan jelennek meg, megrohanják az áldozatok ruháit, s szobáikban lévő csekély értékű tárgyaikat, s csakhamar szétkapkodják. Egy a sok közül a kápolna kulcsai után puhatolódzik, s midőn kézre keríti, behatol; Pongrácz kérésére, hogy kárt ne tegyen az egyházi tárgyakban, azt feleli: inkább gondolj a saját lelkedre, mint az egyházi dolgokra! s hozzáfogott a rabláshoz. Most már az atyák imádkozással, gyónással s egymásnak kölcsönös bátorításával erősítették magukat, mert meg voltak győződve, hogy őket ellenségeik halálra szánták. A tanú továbbá azt vallotta, hogy mióta őrizet alatt voltak, folyton éhség által gyötörtettek, mi annál könnyebben történhetett, mivel maguknak éppen semmi ételkészletük nem vala; mely körülmény a folyton térdénállva imádkozó s a közelgő halál eszméjével foglalkozó atyákat végképp kimerítette. Szept. 6-a éjjelén, fáklyák világánál, nagy zajjal és lármával megjelennek a szolgák, döngetik az ajtót s követelik, hogy nyissák ki. Amint Pongrácz kinyitotta, abban a pillanatban a berohanó szolgától a kezében levő vasbottal oly ütést kapott mellére, hogy tehetetlenül a kályha mellé esett; kezeit hátra kötötték s vad negéddel fogtak a megcsonkítás legkegyetlenebb nemeihez. Ruháit leszaggatva, mindkét oldalát égő fáklyával sütögették ... fejét betörték, s mintha bekötözni akarnák, úgy összeszorították, hogy szinte szemei kifordultak. Aztán testét végighurcolták az egész házban, összevéreztve mindent. Ily állapotban kérdezték a kegyetlenek Pongrácztól, hogy mit végeztek (a jezsuiták) Homonnán? – Homonna ugyanis Drugeth Györgyé vala, kinek a katolikus vallás iránt táplált kegyelete s áldozatkészsége lehetővé tette, hogy a jezsuiták úgy a térítés dolgában, mint az ifjúság-nevelésében szép eredményt értek el. Midőn tehát a protestánsok, annak idején szemökre hányták a jezsuitáknak és a katolikusoknak, hogy ellenük törnek, most a kínzatás pillanatában ugyanazt cselekedték Pongráczcal.

Ezeket vallotta a nevezett tanú, Pongráczra vonatkozólag.

Ami illeti Kőrösy Márkot és Grodéczy Menyhértet, azt vallja a tanú, hogy ők is abból a kályhalyukból, melyben Pongrácz kínoztatott, vonszoltattak a dühöngő szolgák által a szomszéd szobába; de Kőrösy még mielőtt bejutott volna, több szolgától szenvedett ütések következtében, majdnem halálos sebeket kapott. S most ezeknek is ugyanazon kínokat kellett szenvedniük, melyekkel Pongráczot illették; mit a bezárt ajtó miatt ugyan nem láthatott a tanú. de kínos jajgatásukból és nyögésükből következteti. Láta azonban a tragédia befejezése után a három holttestet, valamint azt is, hogy a közeli kloakába vették. Jelen volt a tanú akkor is, mikor Pálffy Katalin grófné, Pálffy Zsigmond nádor felesége kieszközölte az erdélyi fejedelemtől, hogy a három tetemet a kloakából kivétetvén tisztességesen eltemethesse. Ekkor is szemlélhette az iszonyúan megkínzott s eltorzított alakokat; vallomást tesz végre a tanú, hogy sokakkal beszélt, akik a „domus regiae” kápolnájában éjjelenként sokszor látták az oltár gyertyáit égve, s mindenki csodálkozására a három áldozat alakját az oltár előtt állani.

II. tanú: Zsófia asszony, néhai *Gadóczy* Valent özvegye, azt vallja, hogy Kassán tartózkodott, mikor a három pap meggyilkoltatott; és pedig annak a háznak, ahol a gyilkosság történt, van egy ablaka, mely az ő udvarára nyílik. Ide sietett hallgatózni és szemlélődni, midőn éjfél tájban a szolgák nagy zajjal megjelentek s a kínzáshoz fogtak, miközben hallotta is Pongrácz István szavát, de a másik kettőét nem. Sokáig azonban nem mert leskelődni, azért mivel saját házában is őrizetet tartottak. De reggel felé, midőn az esetnek híre futamodott, átment más asszonyok társaságában azon házba, s beletekintvén a kloakába, ott látta kettőnek a testét fetrengeni, a harmadik nem volt látható. Tüstént fölkereste a kassai bíró nejét, hogy megbeszélje vele a teendőket. Így történt, hogy a tanács határozata szerint a hóhér küldetett oda, ki a testeket a földbe ásván, mintegy fél évig ott hagyattak, mikor is Pálffy Katalin grófné kieszközölte az erdélyi fejedelemtől azok exhumálását; a testek ekkor egy közös

tumbába helyeztetvén, fejeik pedig külön-külön gyolcsba csavartatván, Kassa városán kívül, az említett grófné birtokára vitettek.

III. tanú: *Pálffy Katalin* grófné, Zsigmond gróf özvegye, vallja, hogy az erdélyi fejedelmet kérte, miszerint engedné meg, hogy a három áldozat testét, onnan, ahová vettették, kivétethesse. Az engedélyt körülbelül csak fél év múlva nyerte meg, de nem tudták a testeket mindjárt megtalálni, mivel a közben a városi tanács parancsot adott a hóhérnak, hogy azokat mindjárt a bemenetnél takarítsa el. Hogy tehát megtudhassa azt a helyet, elő kellett a hóhért hívatni, ki maga úgy nyilatkozott, hogy bár ő is érti a maga mesterségét, azért nem tudta volna őket jobban megkínózni és megcsonkítani. Világosan látták ez úttal is a tetemeknek megsütött oldalait. – Azután néhány csodatételről emlékezik, melyeket közvetlenül tapasztalt.

Ily értelemben vall a IV-ik tanú: *Bán Erzsébet* is stb.

Mely vallomások hitelességére, és Isten nagyobb dicsősége – s a tény megörökítése szempontjából jelen oklevelet a hites jegyző által megírtuk és saját nevünk aláírásával, úgyszintén vicariatusunk pecsétjével megerősítettük.

Kelt Nagyszombatban, 1628. szept. 12.

Lósy Imre,
nagyvárad püspök.
Szentbenedeky István,
jegyző⁹²

Azon bíróság által megállapított adatokat VIII. Orbán pápához a magyar püspöki kar nevében a következő folyamodvány kíséretében terjesztette fel Pázmány:

*„Szentséges Atya,
legkegyelmesebb Uram!*

Szentségednek lábait csókolva! Más, fölötté súlyos üldözések közt, melyeket a múlt évek viszályai alatt Magyarországon az egyházi férfiak szenvedtek, legnevezetesebb három áldozó papnak vértanúsága, kiknek egyike esztergomi egyháznak kanonokja, ketteje pedig Jézus-társasági szerzetesek lévén, miután számtalan kínzás nem volt képes őket reá bírni, hogy a kálvin-vallást elfogadják, nyilvánvaló vértanúi halállal sújtattak; kiknek tetemei azon háborgások lecsillapultával előkelő világiak jámbor és buzgó gondoskodása folytán a földből kiásattak, magán kápolnában elhelyezve nagy tiszteletben tartatnak, és kétségtelen csodák által dicsőítetnek.

Miután tehát egész Magyarország előtt teljesen ismeretes, hogy e szent vértanúk egyedül csak a katolikus szent hit gyűlöletéből ölettek meg, – a világi hívek azokat legnagyobb áhítattal tisztelik, sőt ereklyéiket kegyelettel hordozzák. Én pedig, megemlékezvén az apostoli szent Szék határozatáról, még nem részesítettem őket (a vértanúkat) nyilvános tiszteletben.

„Egyéb iránt mivel az egyérmű népnek oly nagy kegyeletét (a vértanúk iránt) tekintve majdnem botránynak látszik, ha én azoknak tiszteletét elhanyagolom; azért legalázatosabban esedezem Szentségednek: méltóztassék megengedni, hogy említett vértanúknak tetemeit, melyek most a mélt. gróf Forgách házi kápolnájában őriztetnek, illő ünnepiességgel esztergomi egyházaamba áthozassam, hogy ott megszentelt helyen letéve kellő tiszteletben részesüljenek. Megyém egyházi vizsgálóbírója által néhány tanúbizonytságot gyűjtettem, melyeket ezennel Szentségednek bemutatok. Többet azért nem lehetett gyűjteni, mivel a

⁹² A jászóvári premontrei kanonokrend kassai főgimnáziumának évi jelentése az 1894–95. iskolai évről, Kassa, 1895. 10. old.

mártírok meggyilkolásának szerzői és bűnrészesei a kálvinisták és Erdély fejedelménél tartózkodnak.

*Isten Szentségedet Egyházának javára sok évig boldogul és ép egészségben tartsa.
Pozsonyban, 1628-i szept. 23-án*

*Szentségednek
legalázatosabb káplánja
Pázmány Péter
esztergomi érsek”.*

Egyidejűleg Pázmánnyal az ország királyi tanácsosai is ugyanazon ügyben folyamodványt intéztek VIII. Orbán pápához, mely latin nyelvből fordítva a következő:⁹³

*„Szentséges Atya,
legkegyelmesebb Urunk!*

Lelkileg Szentségednek lábaihoz borulva, legalázatosabban apostoli áldását kérjük. Azon magas őrhelyen, ahonnan Szentséged a Krisztustól rábízott nyájra legéberebben ügyel, azokból, mik az egész világon történnek, misem ismeretlen Szentséged előtt: kétségtelenül a minden oldalról külellenségek és belviszályok által szorongatott magyar hazánkat is szánakozva nézi. Azért nem akarjuk, de nem is bírjuk annak minden bajait Szentségednek hosszas leírásban előterjeszteni. Elég most azt felemlítenünk, hogy a megelőző években nálunk oly dühösen kitört lázadás az Istennek szentelt férfiak vérének sem kímélte. Első rohamát Kassán Felső-Magyarország főhelyén, Jézus Társaságának két papja, hősieken állotta ki: a magyar Pongrácz István és a sziléziai eredetű Grodeczky Menyhért, meg a horvát nemzetiségű Körösy Márk eszterg. főegyházmegyei kanonok, mindannyian tudománnyal és jámborsággal ékeskedő férfiak. A főtiszt. esztergomi és kalocsai Érsekeknek és az ország többi főtiszt. püspökeinek és egyházi tanácsosainak arról való bővebb és hiteles tanúskodását, hogy említett vértanúk semmi más okból, hanem csak a katolikus hitért gyilkoltattak meg, mi az országnak és a királyi Fölségnek Bécsben együtt lévő világi rendű bárói és tanácsosai is aláírjuk, szintén tanúskodván, hogy azon vértanúk egyedül csak a katolikus hitért végeztettek ki; Szentségedet alázatosan kérve, méltóztassék az egész Klérusnak s magunknak is tanúskodását e méltányos és igazságos ügyben kegyesen fogadni és szokott jó indulatával helyeselni. Azonkívül kérjük, hogy Szentséged e nemzet iránt, mely a katolikus egyházért semmiféle fáradalomtól vagy veszedelemtől soha vissza nem riadt, hanem vérével, életével és már tíz jeles ország vesztésével áldozott, atyai hajlamát ne csökkentse, hanem e nemzetnek, mint leginkább sanyargatottnak, mindig oltalmára legyen. Amit mi és egész népünk, Szentségednek lekötelezett szolgálatra kész lélekkel, kiérdemelni törekedni fogunk.

*Isten tartsa meg Szentségedet nekünk és egyházának soká ép egészségben.
Kelt Bécsben, 1628. szeptember hó 25-én*

Szentségednek legalázatosabb és hódolattal teljes szolgálói és fiai, ő cs. és kir. Fölségének Bécsben jelenlevő tanácsosai:

*Eszterházy Miklós gróf Magyarország nádora.
Erdödy Zsigmond gróf horvát bán.
Bánffy Kristóf gróf.
Frangepán Miklós gróf.*

⁹³ Virt. purp. p. 68.

Ghimesi Forgách Miklós.
Pálffy János.
Galánthai Eszterházy Dániel.
Patachich István országnagyok.”

Harminchárom év elmúltával *Lippay* György esztergomi érsek és prímás, tekintve azt, hogy a vértanúk tetemei mind számosabb csodás jel által dicsőülnek, és hogy annak folytán a híveknek irántuk való tisztelete és bizalma egyre jobban terjed; a vértanúk ügyét újabban kirendelt egyházi bíróság által megvizsgáltatta, s 1661-ben a vizsgálat kedvező eredményének alapján újból folyamodott Rómába, a már Pázmány által kérelmezett engedményért.

Majdnem két évszázad után a szent buzgalmú *Scitovszky* János bíbornok prímás mindent elkövetett, hogy a kassai vértanúk ügyében a magyar Sionnak jámbor óhaja végre teljességbe menjen. Egyházi bíróság által újból megvizsgáltatta hithőseink kivégeztetésének körülményeit, a tetemeiknél észlelt csodaszerű eseményeket, a közbenjárásuk által elért isteni jótéteményeket, és a hitelesen megállapított adatokat IX. Pius pápa ő Szentségének azon esedező kérelemmel terjeszté fel, hogy e vértanúink szentté avatási tárgyalását a szertartások szent Congregatiója újból vegye fel. Scitovszky kérelmének azon sikere lett, hogy a szertartások szent Congregatiója az ügyet a szokott eljárás minden követelményei szerint letárgyalván, a vértanúság bizonyítékainak hitelességét megállapította, úgy, hogy a tényleges boldoggá avatásra még csak Krisztus helytartójának végszava szükséges. Scitovszky közbejött elhalálózása folytán az ügy megint sok évre fönnakadt.

Végre 1896. február hó végén a főtiszt. magyar püspöki kar az ország millenniumának alkalmából a szent ügy előmozdítására határozta el magát és főtiszt. Vaszary Kolos bíboros prímás által XIII. Leo pápa ő Szentségéhez kérelmet intézett, hogy hithőseinknek az oltárookra emeltetés tiszteletét mielőbb megadni kegyeskedjék. A püspöki karnak ezen lépése következtében bizvást remélhetjük, hogy közeli időben szentséges Atyánk XIII. Leo pápa a magyar katolikus egyház legnagyobb örömeire döntő szavával boldog mártíroknak fogja kijelenteni kassai hitbajnokainkat s azok nyilvános tiszteletét megengedni.

A. M. D. G.
 et
 B. V. M. H.

Jegyzet. Tárgyunkról legújabbán e dolgozatokat vettük észre:

1. *Munkálatok* a pesti növendékpapság magyar egyházirodalmi iskolájától. XX. évf. 1856. Külön címe: Magyar földi palmaágak 14–50. lapokon.
2. Komárik István S. J., *A három kassai vértanu*. Budapest 1891. – 8-adrét 20. l.

Illusztrációk

Kassa 1619-ben.....	9
Kőrös.....	13 , 15 , 19 , 65 , 69
Széplak.....	17
Pongrácz.....	27 , 29 , 71
Homonnán a kastély.....	31
Homonna tájképe	33
Grodeczky	37 , 41 , 67
Pongrácz és Grodeczky a börtönben.....	53
A három vértanú kínoztatása	59
A három vértanú együtt	73 , 79
Alsó-Sebesi kastély.....	83
Hertneki templom	85
Hertnek tájképe	87
Nagyszombatban a Klarissák	89
Nagyszombatban az Orsolyák.....	91
A három vértanú koporsója.....	93
Nagyszombat képe	95
Kassa képe	105
Kassán a Premontreiek háza	109